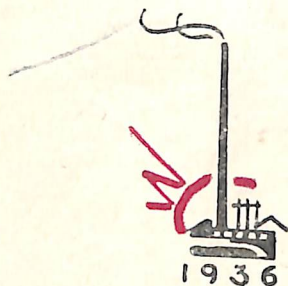

Հայկազ հայկազ

ԼՆՏՐ ՅԵՐԿԵՐ

ԵՏԻՐԱՆ

30 JAN 2018

Հայր Զարգուհի

ԼՆՏԻ ԶԵՐԿԵՐ

I

ԴԵՏԻՐԱՍ

0105 MAR 10

Handwritten text, possibly a signature or title.

Handwritten text, possibly a title or subtitle.

Handwritten letter 'I'.

1-35419p

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱԶԳԱՑԻՆՆԵՐԻՆ

Նման չեմ յես ձեր սիրելի պոետներին,
 Ձեր քուրմերին յերգս ոտար—մի խորթ հնչուհի,
 Յես չուզեցա հաճոյանալ ձեր սրտերին
 Այս առորյա, մեղկ ու թունոտ մղձավանջում:

Յես լերգեցի գործարանի սև աշխատանք,
 Յեվ ճարճատված պողպատ մեջքերն անիվի տակ.
 Ստեղծագործ հրաշքները կոշտ ձեռքերի,
 Հաղթանակող թափը նրանց վեհ պայքարի:

Սթափման յերգ յես լերգեցի լքվածներին,
 Յեվ հրավեր՝ պատրաստ լինել զարթնոց որին.
 Յես յերգեցի աշխարհ ցնցող խենթ-փոթորիկ
 Վորոտ ու շանթ տեղալուց յետ խաղաղ յերկինք:

Յեվ մարդկության հավատալիքն յես յերգեցի—
 Ծաղիկներով վողջ պսակված մի մեծ յերթի...
 Յես յերգեցի հուրը հալող ժանտ բռնաւթլան,
 Յեվ հրապույրք նորեկ կյանքի գեղեցկության...

Վհչ, նման չեմ ձեր սիրելի պոետներին,
 Ձեր քուրմերին յերգս ոտար, մի խորթ հնչուհի.
 Յես չուզեցա հաճոյանալ ձեր սրտերին,
 Այս առորյա, մեղկ ու թունոտ մղձավանջում:

ՊԱՀԱԿ

Թող կորչին վոգիք, լքուն, վարանոտ,
 Յես կանգուն եմ դեռ իմ դիրքի վրա,
 Յեվ ինչպես պահակ, մինչ լույս առավոտ,
 Պիտի հսկեմ վես բարձունքը ներս:

Յեվ լեթե հանկարծ թշնամին կլանքիս
 Մթին անկյունից մահադավ լարի՝
 Վհչինչ... կմեռնեմ ժպիտը դեմքիս—
 Նշան հավատո գալիք հաղթ ուրի:

Իմ յետքից կըգա մի առողջ սերունդ—
 Ուժեղ և հպարտ իր նախորդներից,
 Փորձի մեջ բովված մարտիկների գունդ—
 Դիրքը թշնամուց կփրկի նորից:

Յեվ ստեղծագործ վոգեւորությամբ
 Ինչ վոր կիսավարտ մնաց մեր ուրից՝
 Կտա լրացում վեհ գիտակցությամբ.
 Վողջճշն ձեզ, յեղբայրք, ձեզ նախորդներից:

1913

ԻՄ ԱՇԽԱՐԻՐԸ

Վորքան ել ուզեմ ձգտել դեպի ձեզ,
 Վեհապանձ սարեր,
 Ու փարվել մաքուր ձեր ճյուղյա կրծքին,
 Վորքան ուզեմ յես
 Սլանալ վեր, վեր,
 Արծիվի նման հպարտ սավառնել՝
 Ելլի՜ չեմ կարող, կուսական լեռներ,
 Յերկիրը թողնել,
 Վոր խարխափում ե կեղտ ու մուրի մեջ,
 Տառապում անլերջ.
 Յեվ յես կարիքի աշխարհն եմ ընտրում—
 Ընշված ու լքված,
 Ուր վիշտ ու զրկանքն իրար հետ գրկված՝
 Մի յեղք են փնտրում:

Յեվ դուք, վան աստղեր,
 Վորքան ել դյուլթող,
 Միրալ պարուրող լինի ձեր հմայք,
 Վորքան ել գերեք հոգիս յերազող
 Ու ինձ յերկնային տանք ձեր աշխարհ՝
 Դանրձյալ չեմ կարող,
 Կապված եմ կամա իմ մայր հողի հետ.
 Հար ու հարատե ամբոխի լացը,
 ցավ ու կսկիծը,

Ինձ կոչ են անում, թե՛ արի, պոետ,
Մեր վիշտը լացիր,
Մեզ ընկեր դարձիր:

Ո՛ր, ինչպես քաղցր ե լերկինք վերանալ,
Վիշտ, հուս մոռանալ,
Լուսնի փայլի մեջ լողալ, սնվառնել,
Աստղերը գրկել,
Բայց և անողոք իրականության
Ուրվականը սե,
Վորպես մի ժանտ դե,
Մարմնացած ըմբոստ բողոքի նման—
Տալիս ե հրաման.
—Իջիր յերազկոտ յերկնային գահից
Կյանքին մոտնալու,
Նրան յերգ ունիս, վերք ունիս տալու:
Ու պիտի իջնեմ... ամբոխից փակ տալ
Դժվար ե, դժվար.
Հոգիս ձուլված ե նրա հոգու մեջ,
Ձղերս կապված նրա ջղերին,
Մի այլ ճանապարհ
Գոյությունն չունի յերբեք ինձ համար:
Յեվ վորքան դյուրթող լինի ձեր հմայք
Յերկինք ու աստղեր
Կա մի քրտնալի, կարիքի աշխարհ—
Ծնված ու լքված՝
Նրան եմ ընտրում,
Այնտեղ վիշտ, զրկանք իրար հետ գրկված՝
Մի յեկք են փնտրում...

ՅՈՐԳ ՀԻՆ ԳՎԱՐԴԻԱԿԱՆԻ

(«Բոլեբիլիզմ» ցիկլոց)

Մշտածիծաղ, մշտաժպիտ, իմ բուլշեիզմ,
Վոր կյանքումդ միշտ հեգնել ես բանս ու աքսոր՝
Քեզ ե յերգում իմ քնարը ուրախ այսոր:

Դու անհանգիստ, դու իմ անհաշտ, հին բուլշեիզմ,
Վոր մղել ես ցարերի դեմ պայքար հզոր՝
Հպարտ կովիդ հաղթանակին պատիվ այսոր:

Յեվ դրոշիդ պատիվ—վողջճւյն ալ ու բոսոր՝
Վոր փողփողում գեղգեղում ե ամենուրեք՝
Ամեն յերկրում հաղթանակներ տանում այսոր:

Դու իմ պարծանք, կյանքիս ընկեր, ա՛յ բուլշեիզմ,
Քեզանով եմ միայն շնչել, ապրել լույսո՛ր՝
Քեզանով ել գհհ եմ, հպարտ մինչև այսոր:

Տարիները ցանց են քաշել դեմքիս արդեն,
Ո՛ր, յես թեև հիվանդ, բեկված մեր հաղթ լերթեն՝
Բայց ջահել եմ դեռ մնացել հոգով այսոր:

Մշտածիծաղ, մշտադալար իմ բուլշեիզմ,
Վոր հեգնել ես կյանքումդ վողջ բանս ու աքսոր՝
Քեզ ե յերգում քո բուլշեիկ պոետն այսոր:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՅԵՐԳԸ

Մի յերգ գիտեմ յես աննման—
 Հզոր մուրճի թափի նման,
 Վորոտի պես հատհւ, խրոխտ
 Մի յերգ գիտեմ յես աննման:

Ծնվել ե նա մութ հանքերի
 Մետաղակուռ յերակներից,
 Ու ձայն արել քլունգների
 Ցասկոտ ու շեշտ հուր-զարկերից:

Մտունդ առել, ջիղ ու արյուն՝
 Բանուկ, ուժեղ բազուկներից,
 Գործարանը խանդ ու ալյուսն
 Շնչել նրան իր ժխորից:

Հմայք ունի յերգս այնպես,
 Հոգսի ժամին թե վոր լերգես՝
 Թախիծ ու վիշտ կշքանա—
 Լցված հոգուն նեցուկ ե նա:

Զեյ, իմ յերգը միշտ աննման—
 Հզոր մուրճի թափի նման,
 Վորոտի պես հատհւ, խրոխտ
 Մի յերգ գիտեմ յես աննման:

ՀԵՎՈՒՄ ԵՔ ՈՒ ՏՆՔՈՒՄ...

Հետև եք ու տնքում, հառաչում ու լացում,
 Սև հողի շերտերի—հանքերի տակ տքնում.
 Իմ յերգի հերոսներ—տանջանքի մարմնացում,—
 ...Վոր յերբեք չեք հոգնում, չեք հոգնում...

Յերկաթն ե գալարվում ձեր ջլուտ ձեռքերում,
 Պողպատը խոնարհվում, դողդողում ու կքվում,
 Աշխաբքիս ծանրանքը ձեր սրտում, ձեր հոգում—
 ...Յեվ սակայն չեք հոգնում, չեք հոգնում...

Նոր Կյանքի արշալույս, Նոր Ուղի հարթողներ,
 Միշտ շարժո՛ւն, ստեղծո՛ղ, հարաճո՛ւն, աննկուն.
 Աշխաբքիս զարդարանք, հիացքի կոթողներ—
 ...Վոր լեռներ չեք հոգնում, չեք հոգնում...

ՅԵՐԿՈՒ ԱՆՈՅԱՆ

Հազար բերանի մի բողոք եր այն,
 Վոր բռնկել էր վաղ առավոտյան.
 Գործարանների շահկներն եյին—
 Սուլ-սուլում եյին,
 Նավթահանքերի գողգողներն եյին—
 Բողոքում եյին:

Բայց ահա, կարծես, մեղկ ու վհատած՝
 Ըմբոստ ձայները իջնում են հատ-հատ,
 Մինչդեռ լերկուսը պայքարի մտած՝
 Դեռ սուլում եյին զիլ ու անընդհատ:

Մեկը նոցանից խզված հնչյունով,
 Նման հուսահատ թռքախտավորի,
 Մյուսը՝ առյուծի գոռ մոնչյունով,
 Կոչ եյին անում աշխատավորին:

Մեկը ասում եր.— Դեհ, բանվոր ընկեր,
 Կարճիր անուշ քունդ, արի գործարան.
 Յես ել եմ ձնշված քեզ նման, անպեր,
 Թող մեր քրտինքով կշտանա աղան:

Մյուսը իշխողի բռնակալ ուժով,
 Բիրտ, խրոխտալի, հարկու գուժով
 Ճշում եր կարծես—գործի յելիր շուտ,
 Ուշանա՛ս փողոց կնետվես անշուշտ:

Յեվ լուսաբացին՝ կապույտ բլուզում
 Բանվոր, փեշաքար գործի յեն վազում.
 Վորի կռան տակ մի կտոր սև հաց,
 Վորի ձեռք-յերես ցրտիցը կապտած:

— Ե՛լ, պատրաստ կացեք լերրորդ սուլոցին,—
 Այսպես վերջ տվեց թռքախտավորը.—
 Թեև ծանր ե լուծը մեր գործի,
 Բայց և հեռու չե բաղդավոր որը...

1905

ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Ահա գործարան...
 Նայում եմ նըրան՝
 Նա հրեշի պես
 Բացել է բերան,
 Տնքում է, փընչում,
 Հուր ու մուխ շնչում,
 Յեվ մարդը աշնտեղ,
 Վորպես մի մեծեղ,
 Նըրա արնախում
 Բացված չերախում
 Կարիքի դուռն է
 Անընդհատ բաղխում:

Ահա գործարան...
 Նայում եմ նըրան՝
 Նա իր ցանցապատ
 Թելերից պողպատ
 Վոստաջն է փռել,
 Գոտիներ կռել
 Յեվ վորպես հսկա
 Մի արնախում սարդ
 Արյունն է ծծում
 Աշխատավորի,

1-355-1

Մարմինը հյուծում
 Նաչար բանվորի...

Ահա գործարան...
 Նայում եմ նըրան՝
 Այժմ դարձել է
 Հսկա դամբարան...
 Այնտեղ մարդըն է
 Կենդանի թաղված,
 Նա՛ վոր իր կյանքում—
 Ծաղիկ հասակում
 Ծաղիկ չտեսած՝
 Արյունն է թքում
 Յեվ մահը իրա
 Անեծքով կնքում...

Կամ չե՛ անիվը
 Մի ակնթարթում
 Բանվորին սեղմած
 Իր պողպատ թաթում,
 Տեսնում ես հանկարծ
 Ոճորք է նետում
 Ու մեքենայի
 Տալով ճակատին՝
 Տապալում գետին...
 Ահա գործարան...
 Նայեցեք նըրան՝
 Այժմ դարձել է
 Հսկա դամբարան...

1908

ԼՈՒՍԱՐԱՅԻՆ

Նորից յեկա այցելության
Գործարանի պարիսպներին,
Յերկաթակուռ այն շենքերին,
Վորոնք քի որ
Շունչ տվեցին իմ յերգերին:

Ահա մտա նրա շեմքով—
Ինձ վողջունեց արթուն սուլիչ,
Մեքենաներն ուրախացած
Ու խենթացած՝
Արձակեցին յերկաթե ճիչ:

Իրար անցան ճախարակներ,
Ժիր փոկերն ու պտուտակներ,
Շոգեմուրճը հպարտ թնդաց
Ու վորոտաց՝
— Դեռ չեմ հողներ, դեռ չեմ հողներ:

Նրան խմբով ձայնակեցին
Չարաճճի հազար մուրճեր,
Ծրվելալով զբրբնդացին,
Կրկրլացին՝
Վորպես ուրախ զեւ ձանձիկներ:

Յեւ այս Ժխոր-համերգի մեջ
Մեծ քուրայից ժպիթքեց վոստնում.
Այդ անհանգիստ կայծն եր անշեջ—
Առավոտյան՝
Նոր կյանքի յերգն եր պատրաստում:
1910

ՀԱՄԵՐԳ

—Յերգենք,—ասացին ճախարակները
Մութը չքանում, լույսն ե մոտենում,
Այս յերգերի մեջ սիրտն ե ամրանում,
Յերգենք, մոռացվեն ծանր հոգսերը:

—Կացեք մի վայրկյան,— շնչաց կաթսան,—
Ազդանշան տամ՝ յերգեցեք հետո.
Յեւ շոգի հանեց իր խողովակից
Ու մի զիւ սուրոց թողեց յերկաթից:

Նրա սուր կոշից անիւլը հսկա
Ծույլ, քնաթաթախ շարժումի ընկալ.
Իսկ իր չետքից ել գլանակները,
Աշխույժ հոլերն ու ճախարակները:

Յեւ խիստ, համաչափ շեշտ ու թափի մեջ
Լսվում եր խրոխտ, ներշնչված մի յերգ
Մեքենավարն եր, աշխատանքի հետ
Ուրախ, յեռանդուն կազմել եր համերգ:

1911

ՄԵՏԱՔՍԱԳՈՐԾԱՐՍՆՈՒՄ

Մեղունների փեթակ ե նա—
Ժխտալից խուլ աղմուկով,
Թե՛ խոխոջող գետակ ե նա—
Լեռնադրյուրի խիզախ չերգով:

Մտել եմ չես նրա դռնով—
Ջուգահեռ շարք— ժիր մեքենայք.
Ուրախ գվարթ պողպատ կռնով
Աշխատում են այստեղ կանայք:

Ջարաճճի իլիկների
Վոլորտները սեղմ, նրբահյուս:
Բարամալի թեւիկների
Վիլաները բերդնալույս՝

Կարծես խմբով յերգում են ինձ
Իրենց հիմնը հերոսական՝
—«Մտեղծում ենք այս թեւերից
Մետաքսագործ մեր ապագան»:

«Այս թեւերից խեղդող պարան
Մենք հյուսում ենք մեր թշնամուն.
Դե, այդպես ե մեր գործարան—
Պատանք նյութող չափ հաբամուն...»:

1928, Ստեփանակերտ

ՄԵ՛կ Ե՛Լ, ՄԵ՛կ Ե՛Լ

Հէյ, ձեզ մատաղ, բանվոր տղերք,
Մեկ ել, մեկ ել, մի զարկ տվեք.
Մի զարկ տվեք ցարի գահին,
Վոր խորտակվի նա հիմնովին:

Միհամուռ մեր ուժերով,
Հերոսների արյան գնով
Թեև ընկավ ցարն իր գահից,
Բայց չի ջարդված միանգամից:

Այժմ ել, ցարն է մեղ աղաչում,
Վոր խնայենք վերջին շնչում.
Բայց, ձեզ մատաղ, բանվոր տղերք,
Մեկ ել, մեկ ել, մի զարկ տվեք...

Մի զարկ տվեք ցարի գահին,
Վոր խորտակվի նա հիմնովին...

1903 թ. հոկտեմբեր 17, Թիֆլիս

ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

Տեսել ես, ընկեր, ալիկոծումը ահեղ ովկյանի,
Ուր չերկու ալիք շարժուն սարի պես իրար են վազում,
Իրար են վազում փրփուրը բերնին հովազի նման.
Ու հոխորտալով՝ դարնվում, փշրվում ավազի նման...
Իսկ յերբ անցնում է վրեժի բուպեն, հուզումը վալրի,
Տեսել ես ինչպես հանգստանում է հսկան ջրեղի,
Մեղմանում է նա... մանուկի նման ժպտում է ալիք,
Ալիքի միջից մի յերգ աննման ծփալով մեղմիկ,
Շոյում լսելիք...

* * *

Լսել ես, ընկեր, ըմբոստ չերկնքում կոչը վորոտի,
Վոր դղրդում է վորպես մի պալթուն մեծ թնդանթի.
Տեսել ես ինչպես ամպերի կրծքին կայծակը զիգ-զազ
Իր լինգն է մխում փութկոտ, շեշտակի ու ցնցում
աշխարհ.
Կամ ինչպես թափով ծառս-ծառս է լինում ցասկոտ
փոթորիկ.

Հսկա ծառերին չոքե-չոք անում, դարձնում խաղալիք,
Մինչ վոր տեղում է հեղեղը վայրագ է ինչպես փրկանք.
Ծանր չերկունքից ազատում աշխարհ.
Բնությունը հաղթ ժպտում է ապա պայծառ արեգին—
Վորպես պատասխան չար արհավիրքին...

*
* *

Լսե՛լ ես, ընկեր, ծննդականի ճիշդ հուսահատ,
Վոր գալարվելով՝ արգանդի ցավից պոռա անընդհատ...
Վիրավոր ընկած այն եգ առյուծն է այնպես մռնչում,
Յերկունքի ժամին Մեծ աղատության ոգնության
կանչում:

Կյանքի և մահու պայքարը մղող այն մայրն է տանջվող...
Իսկ չերը հասնում է հուսո ըստապար ժամը փրկավետ,
Տեսե՛լ ես ինչպես այդ խորհրդավոր վեհ պալթումից հետ
Մի վսեմ, խաղաղ մայրական ժպիտ, վորպես վառ
հակինթ,

Փայլում է նրա արնոտ շուրթերում, դեմքը զարդարում:

*
* *

Այսպես եր ահա և այն վեհ ժամին Հեղափոխության,
Յերբ վոր բաղխվեցին իրար հակառակ յերկու ախոյան,
Ալիքի նման խուլ մռնչացին յերկու հզոր ուժ,
Աշխարհը ցնցվեց... ու յեղան կործան կարգերը
վատուժ:

Վայրագ հեղեղին, շանթ ու փոթորկին հետևեց թափով
Հեղեղ ցնծության,
Յերկունքի միջից մանուկը ծնվեց Մեծ Աղատության
Ընկեր իմ, ընկեր, ահա մանուկը Հեղափոխության.
Փորձության ժամին չերգվիր կրծքովդ պաշտպանել
նրան:

ԴԱՐՔՆԻ ՅԵՐԳԸ

Զարկ, զարկ, ընկեր, մեղ բաղդ կռենք—
Թող դողդողա մեծ սալը,
Շանթի տարափ մեր շուրջ փռենք—
Լուսավորվի աշխարհը:

Մենք բնության առողջ զավակ՝
Դրտինք հեղենք—սե արյուն,
Զլուտ բաղկով ճարենք վաստակ,
Մոհտաջ չլինենք թշնամուն:

Զարկ, զարկ, ընկեր, ել կանգ չառնենք,
Մահ է ահա լավ ուր...
Այսպես թափով սալին զարնենք,
Վոր դողդողա աշխարհը...

Մեռանք՝ ջանքեր...՝

Խնչպիսի՜ հերոս ընկերներ մեռան,—
 Մեռան, չկորան...
 Կրակն եր ցալտում նրանց աչք-ունքից,
 Նանթը՝ շրթունքից
 Յերբ խոսում եյին ծով-ամբոխի մեջ
 Վիշտ ու կարիքից.
 Վրեժի, ցասման հրով բորբոքված
 Նրանք բեմ՝ լեւան՝
 Յեվ բեմը դարձավ արյունով ներկված
 Ձոհիրի սեղան:
 Խնչպիսի՜ հերոս ընկերներ մեռան...

Այսոր բանտերում, վաղը աքսորում,
 Մյուս ուր կախաղան
 Հանելու համար դահիճը դաժան
 Կացինն ե սրում.
 Բայց հերոսների շուրթերից սեղմված
 Նզովք չե՛ լսվում,
 Բաժակն են ըմպում Վերածնության
 Սլուներին կախված,
 Ու հիմնը՝ Հեղափոխության՝
 Հպարտ—չհաղթված.
 Խնչպիսի՜ հերոս ընկերներ մեռան...

Հեյ, աղատության անպարտ զինվորներ,
 Դժբ, վոր անխուղ
 Ներկեցիք փողոց ու գործարաններ
 Ձեր տաք արյունով,
 Նույն վայրում այսոր ջահիլ-ջիվաններ
 Ըմբոստ շարքերով
 Ձեր գովքն են անում... ձեր թափված ալյամբ
 Մնվում, ամրանում...
 Յեվ անմահներիդ չիրգվում են անվամբ
 Ու հպարտանում,
 Վոր դժբ, հիւրավի, պատվով, վեհությամբ
 Ձեր գործը տարաք,—
 Մեռանք՝ չկորանք:

1906

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

Գալիս են, գալիս... Նայեք ան ձերին,
 Վերջ չկա ծայրին...
 Գալիս են նրանք սև կմախքների
 Ծով գլուխներով,
 Գալիս, փրփրում բյուր ալիքների
 Հառաչանքներով:
 Նրանց քիբերը կախաղանների
 Զվանից պայթած,
 Նրանց կրծքերը համազարկերից
 Ծակոտված, ջարդված,
 Մեկի բերանից դեռ թարմ արյունը
 Կանթ-կանթ ծոթալիս,
 Մյուսի ճակատին վերքի բերանը
 Սև-սևին տալիս՝
 Գալիս են, գալիս...
 Գալիս են նրանք և ամպերի պես
 Կուտակվում, դիզվում,
 Վրեժ են ուզում...
 Նրանց բողոքից դահիճների դեմ
 Քարերն են հուզվում:
 Ահռելի նրանց վորոտումներից
 Ցնցվում է յերկինք,
 Հողմը հոր դադրած թևերն է պարզում—
 Գուժում փոթորիկ,

Զգայուն ծովը թափով յերազում
 Իններորդ ալիք:
 Յեվ մթնոլորտում ցասկոտ հրդեհի
 Կայծը բորբոքվում,
 Հլոճը, վիթխարի, անխուսափելի
 Վրեժը կոփվում...

ՅԵՍ ՁԵՁ ԱՍՈՒՄ ԵՄ...

Յես ձեզ ասում եմ, կգա այն օրը,
 Յերբ իրավագուրկ ամեն մի բանվոր
 Իր աշխատանքի կդառնա տերը
 Ու ազատ, ուրախ կապրի բաղձավոր:

Նենգավորների դժնդակ սրտից
 Կիրքը մարդկային կկորչի անհետ,
 Կլուի յեսը շանթված ամոթից
 Յեվ գայլն ու գառը կապրեն իրար հետ:

Ու ել չի տիրիլ անարգ ստակը,
 Մարդուն մարդու դեմ չի զինիլ անվերջ,
 Ամբիոն կենի հալալ վաստակը,
 Իրար հոշոտող կովին կտա վերջ:

Յես ձեզ ասում եմ... մոտ ե այն օրը...
 Թող ստրուկներին թվա այդ յերադ,
 Նրան կհասնի կովող բանվորը, —
 Մարտն ողների չե դա հեզ մուրազ:

1905

ՄԱՔԱՌՄԱՆ ԺԱՄԻՆ

Մուրճը ձեռքներիդ մաքառման ժամին,
 Վորոտ ու թափով զարկեցեք սալին,
 Առանց վարանման, կայծակի նման
 Զարկեցեք արագ՝
 Քանի ջեռուցած յերկաթն ե տաք-տաք:

Յեվ վաճ ե նրան, ով այս վեհ ժամին
 Յեվ կվաբանի ե՛կ թուլանա,
 Ով իր ձեռքերի կոշտերի վրա
 Հույս չի ունենա:

Յերկաթը շիկնած կսառի այն ժամ,
 Դեհ, յեկ ու նորից վառիր դու քուրան,
 Նեոթր զանգվածը, լարիւր նորից ջանք,
 Վոր հուզվի կրակ...
 Վհչ, զարկեք, քանի յերկաթն ե տաք-տաք:

Մուրճը ձեռքներիդ պատրաստ միշտ մնա,
 Իսկ ով մաքառման դեռ չե ընդունակ՝
 Շարքերի միջից թող անհետանա, —
 Թուլյների չե տեղ. վոչ գործը կատակ...
 Դեհ, զարկե՛ք, քանի յերկաթն ե տաք- տաք:

1911

ԼՈՒՅՑ ՍՈՒՍԱԿԸ...

Լուեց սոխակը... Լուեց նրա հետ
 Վերջին հառաչի տխուր արձագանք.
 Թողնեցին կարծես ծաղկունքը աչքում,
 Զրի մրմունջը մարեց պուրակում
 Յեզ աչքուն պատեց սուգ ու հեկեկանք:
 Այն սերը անզուսպ, վոր բռնկել եր
 Հազար լեզվանի հրդեհի նման,
 Այն աղատ մտքում, ուր և ծաղկել եր
 Ազնիվ խոհերի չեղեմը դարնան՝
 Յնդվեցին, հանդան մոխրի նման:
 Յեզ այժմ նոցա փոշին հալածված
 Ուր վոր ընկնում ե՝ տարածում ե լաց,
 Կարծես մի բողոք ցավի, կսկիծի,
 Հանգիստը խլում բաղդավոր մարդկանց:
 Լսում ե վողբը մանուկ անտառը,
 Աշնան որի պես դալկանում ծառը,
 Զրին խառնվելով լացի ամեն շիթ՝
 Թույնի յե փոխում աղբյուրը վճիռ...
 — Լուեց սոխակը...

1909

ԿԱՐՈՑ

Խայթի թույնով մրմնջում ե իմ հոգին,
 Կարոտս ան, կարոտիդ տուր լիացում.
 Յես բողոքով կապացուցեմ աշխարքին,
 Վոր մեր սիրուն դու չես ամել մոռացում:

Սնու ե, սիրել դու չես կարող ուրիշին.
 Անցողական հաճույք ե այդ—մի ժամանց.
 Վնչ մի վայելք տեղը չի տալ այն հուշին,
 Վոր հոգուդ մեջ ակոս ունի խարանած:

Ինչպես հավքը, վոր դառնում ե դեպ իր բույն,
 Ինչպես ծաղիկ, վոր արևն ե միշտ տենչում,
 Այնպես նորից ինձ պիտի, դաս իմ թռչուն,
 Սիրույս խայթից քո սիրտն ել ե մրմնջում...

1911

Վ. Ի. Լենին-ին

Կանգնել եմ ահա պատկերի առաջ,
Դիտում եմ նրա գծերը դեմքի.
Մա հանճար ե մի, թե՞ գորավար քաջ
Վոր պաշտամունքը դարձավ ամենքի:

Գտնողը լյառ ե լերկ, անհաս ու հպարտ,
Ճակատը անհաշտ—կռիվների դաշտ—
Խոր աչքերի մեջ ալրոդ անապատ,
Անողորմ իրա հրով կռապաշտ:

Նայում ե հեզնոտ անցած աշխարհին
Յեվ կարծես ծաղրում բուրժուաներին.
—Վորքան ել ուզեք վեր կենալ նորից՝
Դատապարտված եք մահվան այսորից:

1919

ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՈՒՄՅԱՆ-ԻՆ

Աչքերդ կապույտ չեթերի նման
Յեվ հոգիդ շուշան,
Միրտդ խորունկ ծով, ազնիվ, աննման,
Ընկեր Շահումյան,
Ձայնդ՝ զանգակի վսեմ մի զողանջ,
Թափանցել զիտեր
Յեվ վոգևորել շեշտովն իր սքանչ
Վհատած սրտեր:
Խոսքդ չեր լոկ խոսք, այլ պատգամ հզոր
Կայծակնող՝ ու վառ,
Թշնամիներդ և միսչև ախոր
Գիզնից դողահար:
Դու հո չմեռար, նորից կյանք առար,
Յեվ հաղթ քո մահով
Ծլեց ու աճեց մի նոր զաղափար,
Փովեց աշխարհով:
Մահդ խթանող ցնցեց շատերին
Մեր կուռ շարքերում,
Ո՛ր, յե՛լ ու մի տես քո մարտիկներին
Կռվի դաշտերում:
Քայլում են ահա հաղար հաղարով,
Քո ճանապարհով,
Յեվ յերդվում քո տեղ վրեժդ լուծել.—
Դեհ, գնան բարով...

1920

ԳԵՎՈՐԳ ԱԹԱՐԲԵԳՅԱՆ

Տեսել եմ նրան վոչ թե յերազում,
Այլ հենց կյանքի մեջ.

Տեսել եմ նրան պսակ մուրազով
Տարերքների մեջ.

Ե՛ն վոր ասում են Վահագնի մասին,
Թե կար մի մանուկ

Ալավ-մազերով հրածին հսկա՝
Հենց նա չե՛ վոր կա:

Վորտեղից յեկավ Վահագնը այս նոր,
Վճր սեզ լեռներից,

Վորտեղից իջավ կորյունն այս վազրի,
Վճր անտառներից.

Նա սլանում եր նժույգից ել սուր
Գնդակից արագ

Յեվ խորհրդային թշնամիներին
Անում վոտնատակ:

Սիրում եր սուրալ ազատ ոգի մեջ
Արծիվի թափով,

Սիրում եր զոհի վրա խոլանալ
Ազդող սարսափով:

Բյուրեղ հոգու տեր՝ սիրում եր ցայտել
Բյուրեղ ջրի պես,

Կամ գահավիժել լեռների ծոցից
Ջրընկեցի պես:

Ու վերջին անգամ մի որ ել ուզեց
Սլանալ վեր, վեր,

Ողանավի մեջ նորից ստուգել,
Թե վորքան ե լավ

Միշտ բարձր լինել... ու հպարտ մեռավ
Մահով յեղեռնի...

— Լազուր հոգու տեր հերոսը պիտի
Բարձունքում մեռնի

27 մարտի, 1925

ԼԵՆԻՆԸ ԱՆՄԱՂ...

Այն խիղճը և ասում՝ թե մեռավ Լենին...
Միթե կմեռնի արևը պայծառ,
Կամ թե կմարի՞ շունչը ովկյանի.
Արդյոք տեսել եք Մարսը խավարի,
Կամ անհետանա Հիմալայի սարն:

Նրա գործերը՝ մի-մի արևներ,
Յեվ ավանդները՝ խորանիստ ովկյան.
Նրա պատգամներն—Մարսի բևեռներ—
Վեհ ու անսասան վորպես Հիմալայն:

Բայց այն խիղճը գիտե... գուցե և լինի,
Վոր մի ուր մեռնի արևը հսկա,
Գուց և...

Վոր անգամ ցամքի ջրերի արքան,
Խամրի, չքանա և Մարսը վոսկյա,
Խորտակվի հիմքից Հիմալայի սարն...

Ու Լենինը դեռ
Կմնա անմահ բյուրավոր դարեր.
Նրա անունը
Այս ամենից ել հզոր է, անմեռ...

ՔԱՂԱՔԸ

Ահա քաղաքը... հսկա բուրգերի մի զանգված է այն
Թե միապաղաղ պողպատից ձուլված լեռների շարան
Ու թրամների, հեռախոսների ցանցերը անխոնջ
Շաղթի յեն բերում, աղմկում կյանքի յերակները վողջ

Ահա փողոցը... մեծ, յերկար ու լայն գետի լե նման
Ուր վոլորտներով ծփում է, յեռում հոսանքը շարժման
Յեվ ուր վիթխարի շենքերը քարե յերկնահույ շարքով՝
Կապույտ մի ճամպա յեզրել են վերից անհուն լա-
զուրքով:

Այստեղ ցուլի պես բառաչում է, տես, կառքը ինք-
նաշարժ,

Այնտեղ աղմկում հանրակառքերը, թրամները վարժ,
Մրանց արանքից ծիծեռնակի պես սուրում են ճարպիկ
Հեծանիվները, շալակն առած կին, տղամարդիկ...

Յեվ այս ամենը, և՛ կառք, և՛ թրամ վազքով խուռներամ,
Հզոր, դյուրական գաղտնի մի ձեռքով ալիքանման՝
Պտույտ են գալիս, վորպես համաչափ տեմպը սլաքի,
Ու չեն խանգարում թանչը քաղաքի, հեքը քաղաքի:

Յեւ վ գոհ ե այստեղ մարդը այսորվան— ուժի ու փառքի,
Վոր այս ժխորում ծծում ե առողջ հյուսթերը կյանքի,
Ծծում ե քամում բուշը ու հրապույր, հափրում,
արբենում,
Ու չե հագենում... ու չե հագենում...

Ո՛ր, այս խնճուղքի վոլորտումներին, լույս փողոցների
Հնչուն լերգերին
Անմաս ե միայն ստեղծողն այն,
Վոր շուք ե տվել նրա վերամբարձ բազմահարկերին,
Ինքը մնացել մոռացված, մենակ, վորպես խորթ զավակ:

Յեւ բանակ դրած քաղաքածայրում, վորպես գոռալիք,
Այստեղ ձուլվում ե գործարաններում սերունդը գալիք.
Ո՛ր, հետեցեք նրա փոթորկող սլտի բարախման,
Նա ել իր խոհերն, իր հույզերն ունի, իր գեր-նպատակ,
Վորի ծնվ-թափին չի դիմանալու վնչ մի ամբարտակ...
1911, Փաբիզ

ԱՅՅՅԵՐԸ

Դրամատան ներքին հարկում մռայլ ու դաժան,
Ուր մտնելուց սառնությունն ե յերեսիդ զարկում,
Արկղների կա պողպատի չորս պատի շարան,
Ժանտ ու դաժան, մութ, անհամբուլը այն ներքին
հարկում:

Պողպատե այն արկղներում վոսկին ե զնգում,
Հազար միլիոն, միլիոն հազար դեղնագուլն վոսկին.
Ո՛ւմ քրտինքը, հում արյունն ե այստեղ հեկեկում...
— Ամեն յերկրի բանվոր մարդկանց ե ամեն ազգի:

Շահագործող հարուստների թալաններն են այն,
Վոր բիրել են դրամատուն պահ տալու այնտեղ,
Անապահով ե իրենց տուն—վախ կա գողանան,
Գողը գողից ե վախենում՝ տանը, ամեն տեղ:

Յեւ ամեն որ խորհրդավոր այս մթին հարկում
Ձույք բանալիքն են զըրնգում—իրար սառնալի.
Գալիս, գնում յերկու սեռից, վոսկու հետ խաղում,
Բերում, տանում, անհետանում—

— Գող՝ ու սիրտը դող...

ՅԵՍ Ա՛ՅՆ ԵՄ ՍԻՐՈՒՄ...

Ե՛ն՝ վոր կիսահալ սառույցի տակից
 Ժիր վտակներ են հե ի հե լողում,
 Ե՛ն՝ վոր ձյունների վերջին հալոցքից
 Թավիշ, աղվաճաղ կանաչն ե շողում,
 Ե՛ն՝ վոր արևի կենսատու շողքից
 Գարնան առաջին ծաղիկն ե ծլում
 Յեվ մանուկի պես արթնացած քնից
 Աչերը ճճլում՝
 Յես ա՛յն եմ սիրում:

Ե՛ն՝ վոր նայում ես սարերի լանջին
 Պուտերի խուճբն ե կարմրին տալիս,
 Լսում ես ջահել արտերի միջին
 Արտուտի ազատ կանչը թնդալիս
 Յեվ այդ հաղթական ցնծալի կանչին
 Տեսնում ես նորեկ ընկեր-թուչուններ
 Արձագանքում են, տալիս վողջույններ
 Ազատ լեթերում՝
 Յես ա՛յն եմ սիրում:

Ե՛ն՝ վոր այդ սրտիդ գոհունակ ժամին
 Տեսնում ես ձեկեկ հյուսիսի կողին
 Շողաց մի փայլակ... յետքից ել խրոխտ
 Հեռու ներդաշնակ մի տնուշ վորոտ,
 Ուր հոգիդ նույնպես թնդում ե, զգում,
 Վոր այդ վորոտից անձրի ե դալու,
 Ողջ մաքրելու ու մեզ բերելու
 Ցանկալի գարուն
 Հենց ա՛յն հմ սիրում...

1900

ԿԱՐՄԻՐ ԳԱՐՆԱՆ

—Ապրիլ...
 —Ապրիլ միայն կարմիր գարնան,
 Յերբ ջրերն են իրար խառնվում—
 Գետեր դառնում,
 Յերբ կանաչն ե հասակ առնում,
 Փարթամանում,
 Ապրիլ միայն կարմիր գարնան:

—Կովեթ...
 —Կովեթ միայն կարմիր գարնան,
 Յերբ վորոտն ե ահեղ թնդում,
 Յերբ կայծակն ե յերկինք քանդում,
 Կռիվների բացում քառս,—
 Տարերքների խոլ ովկիանոս:

—Մեռնեթ...
 —Մեռնեթ միայն կարմիր գարնան,
 Յերբ հեղեղն ե լիռներ խոցում,
 Յերբ սեկամբ ե ուղի բացում,
 Ինչ կա անպետք՝ տանում իր հետ,
 —Սնցած կյանքի ել վնչ մի հետք...

ՆԱՄՈՒՍ ՈՒ ՂԵՅՐԱԹ

Դեռ թրթռվախոս մի մանուկ եյի՝
 Յեւ յոթ տարեկան անգամ չկալի,
 Յերբ ինձ ավանդից հալըս իմ անուս՝
 Մի սրբազան խոռք, ե դա եր՝ «Նամուս»:

Դպրոցի շիմքին դեռ վոտք չդրած՝
 Դեռ նոր եյի գիրք յես ձեռքս առած,
 Յերբ մորս համրուլը թրջեց իմ ճակատ
 Ու պատվիրեց ինձ անել միշտ «ղեյրաթ»:

Բայց կարճ մնացի ուսումնարանում,
 Աղքատի բախտը, դե, ինչ ե լինում...
 Հորս պատվերով սովորեցի արհեստ,
 Սիրեցի նրա վաստակը համեստ:

Յեւ այն որից յետ,
 Յերբ ընկերացա մուրճ ու սալի հետ,
 Քրտինքը դեմքես ծորում ե կաթ-կաթ
 Յեւ ինձ հիշեցնում՝ Նամուս ու ղեյրաթ,
 Նամուս ու ղեյրաթ:

ԶԱՐԸԴ ՏԱՆԵՄ...

(Մանուկ հուշերից)

Իմ նանը, բալեք, մի շատ լավ կին էր,
 Ժամ ու պատարագ նա շատ կը սիրեր.
 Թե արթնանալուց, թե քուն մտնելուց
 Ինձ համար նա միշտ աղոթքներ կաներ:
 Ու թե պատահեր՝ հիվանդանայի,
 Կամ անակնկալ փորձանքի զայի՝
 Նա գորովալից հոգատաբու թյամբ,
 Կրճիին փարելով, միշտ կը հարցըներ.
 — «Ասա, բալիկըս, Թնչդ կը ցավի,
 Ասա դե, նանը քո չարդդ տանի»:
 Իմ խեղճ նանիկը իր ամբողջ կյանքում
 «Զարըս եր տանում», չէի հասկանում:
 Ա՛խ, իմ մայրիկը, սիրուն մանուկներ,
 Այնքան բարի յիւր, այնքան անձնավեր,
 Վոր վերջը, իրավ, իմ «չարըս տարավ»...
 Սիրած բալիկին վորբ մենակ թողավ...

1899

ՈՏԱՐՆ ՈՒ ՀԱՐԱՋԱՏԸ

Հետաքրքիր մարդուն մեկը
 Պտույտ գալով շուկայում,
 Պահ մի կանգնեց խանութի մոտ
 Արծաթագործ վարպետի.
 Այնտեղ մուրճի զարկերի տա
 Արծաթն եր հեկեկում
 Յեկ վարպետի ուժեղ ձեռքում
 Գալարվելով՝ տափակվում:

Անցավ մարդը մի այլ խանութ
 Ու կանգ առավ նրա մոտ,
 Վոսկերիչն եր թեթև մուրճով
 Վոսկին ծեծում լեռանդոտ.
 Նրա փափուկ զարկերի տակ
 Համր, թեթև տնջալով
 Փայլ վոսկին եր խուլ հառաչում,
 Արտասուք կուլ տալով

Թողեց նրան անցավ մարդը,
 Դարբնոցի մոտ կանգ առավ,
 Ուր լեղկաթն եր կռանի տակ
 Աղմկելով բողոքում.
 Հսկա թափով իրար յետքից
 Հարվածելով մեծ մուրճը,
 Հորդ արցունքի, շանթի տարափ
 Հեղեղում եր իր շուրջը:

Ու անցորդը դարձաւ նրան,
 Այսպես հարցրեց յերկաթին.
 «Ասա, յեղբայր, ե՞ր արծաթը
 Արտասովում ե կամացուկ,
 Վոսկին՝ քնքույշ ալդ մետաղը,
 Դիմանում ե իր վշտին,
 Մինչ դու—կոպիտ, սե մետաղդ—
 Այդպես դժգոհ վիճակից՝
 Ասես ցավդ ուժեղ լինի
 Քնքույշ վոսկի-արծաթից»:

— Այն, ճեղտ ե քո ասածը,
 Պատասխանեց յերկաթը,
 Բայց դուք եմ ավելի ցավ,
 Քանի վոսկին ու արծաթը.
 Մինչդեռ նրանք ծեծկլվում են
 Իրենց ոտար մետաղից,
 Յես հարվածվում, մղկտում եմ
 Իմ հարազատ յեղբորից.
 Չկա մի բան այս աշխարհում,
 Ազնիվ պարոն, ցավալից,
 Քանց այն, յերբ մարդ ծեծկլվում ե
 Իր սեփական կոտորից:

1904

ՀԱՐՃԻԿՆ ՈՒ ԱՂՋԻԿԸ

(Ալեգորիա)

Նվեր լուսաց մենշեկներին

Հարձիկը մեղկ, հանդիպելով մի որ կույսին,
 Ասաց. «Աղջիկ, շատ եմ լսել չես քո մասին.
 Ապրում ես մեն, անմատչելի, հպարտի պես,
 Շորդ պատռած, ինքդ ել սոված աղքատի պես»:

Մինչ ահա, տես, գլխարկ ունիմ յեն ջայլամի,
 Փորս միշտ կուշտ, թըովըռում եմ, ինչպես քամի.
 Ամենայն որ զվարճանում, ուբախսանում,
 Ազատ, անհոգ, բանկետներում, թե դուխանում:

Կրծքիս վոսկին, տես, ախ Ջոնիցն եմ ստացել,
 Այս գոհարն ել փախչող Հանսից ինձ մնացել.
 Տաճիկ փաշան որ ու գիշեր տարել քեֆի,
 Իտալացին զգեստ կարել ինձ շէյֆի»:

Յեվ կույսը մեր պատասխանում ե հարձիկին.
 «Դեռ խոսում ես, չես ամաչում, լաչառ դու կին,
 Այն ով լինի, ծախվի քեզ պես ամեն մեկին,
 Վոր Հունենա ե՛զարդաբանք, ե՛ հացի գին»:

Յես աղքատ եմ, շորս պատռած, ինքս ել սոված,
 Բայց մատներիս կոշտերովն եմ ապրել սովրած.
 Իմ զրկանքը կը վերջանա այսօրվանից,
 Քոնը, թշվառ, սկսվում ե՛ հենց վաղվանից»:

1820

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴ

(ՎԵՑԵՐՈՐԻ ՖՐԱԳՄԵՆՏ)

I

Լենին~ Քաղաք,
 Վոր մեր յերկրի հեղաշրջման ընդվզումի յես մարմ-
 նացում,
 Ուր այս յերկրի պատմությունը աճել, սնվել ե՛ քո
 ծոցում՝
 Ունիս արդյոք կանաչ, փողոց, վոր արյունով չլինի
 ներկված,
 Ունիս անուն մի հերոսի, վոր չհիշի այսօր ներկադ:
 Միակ քաղաքն այս աշխարհում, ուր ամենից, ամե-
 նից շատ
 Տեսել ես հար ու անընդհատ կռիվ, պայքար ու բար-
 ըիկադ:
 Ո՛ր, և վորքան թույն ես ըմպել տիրող ուրենք ու
 կարգերից—
 Զոհ անկումի և զեղխության, վոճիրների ու կրքերի:
 Բայց և ինչպե՞ս մնացել ես անխոցելի, անպարտի պես,
 Վորիդ առաջ խոնարհվում ե այսօր աշխարհն մի
 մարդու պես.

Այ իմ ջահել գեղեցկուհի, մնացել ես անապական,
Յեւ ըր խաղաղ վեհության մեջ—վորպես գալիք մեր
ապագան:

Դրան համար չափիփում եմ փողոցներդ խենթի նման
Ու չեմ գտնում իմ կարոտին, զմայլանքին վնչ մի
սահման:

Ագահի պես ծծում եմ յես ողորդ խոնավ ու ներս տա-
նում,
Կարծես թուլնից նիկոտինի արբենում եմ—չեմ կըշ-
տանում:

Խնչ կա ըր մեջ, Լենին-Քաղաք, այդ ի՞նչ հմայք ու
բույր ունես,
Վոր գեղատես աղջկա պես, յերբ նայում ինձ—փայ-
լում եմ լես:
Կա մի չքնաղ խոր վեհություն լուռ նեվայիդ վոլորտ-
ներում:
Խորհրդավոր գրավչություն ըր համակարգ փողոցնե-
րում:

Կախարդիչ են գիշերներդ և՛ մայիսին և հունիսին,—
Մի-մի փերի սքանչելի—լույս շղարշում արշալույսի:
Վոչ արև կա, վոչ ել լուսին, բայց և լույսի մի ջերմ
կարոտ
Ձգում ե քեզ և չգիտես, գիշեր ե այս, թե առավոտ:

II

Լենին-Քաղաք,
Յես խենթի պես չափիփում եմ փողոցներդ ագահաբար,
Պրոպեդաներդ յերկարածիդ, սկզբներդ վանդակա-
պատ:
Պալատներիդ ճակատներին պահակ-սյուներ կան հո-
լանի,
Վորոնք կասես հսկա բամբուլ, ձիգ քնարի լարեր
լինին:

Յեւ մայիսերդ ալ-գրանիտ, և պատերդ արյան գույնի,
Յեւ արևդ կոմաչային, արևմուտքդ կաս արյունի:
Նրանից չեմ, արդյոք, վոր դու շատ ես ծծել այս վայ-
րերում
Խիզախ, ըմբոստ մարտիկների—բանվոր մարդկանց
կարմիր արյուն:

Հրեն ըր մեծ ու լայնարձակ աղմկալի Զնամենկան,
Այստեղ քանի՜ իմաստ խորին, վառ հուշերի գրվազ-
ներ կան:
Դիմյանն այստեղ ցարի անունը քարին գրեց—տա-
պանագիր,
Ծաղրի հանեց Պուգալովին*), վոր իմանա ամբողջ
յերկիր:

*) Պուգալով—խրտվիլակ, փորագրած եպիգրամ Ալեքսանդր
Իերրոդի արձանի պատվանդանին Հոկտեմբերյան հեղափոխու-
թյունից հետո:

Աղատութեան կոչ ավետեց լերկրին այստեղ Կարպը
կազակ,
Յերբ հասցրեց լիբբ սպայի պիղծ կզակին հնչուն
ապտակ.
Ազդանշան եր դա մի նոր, թե դիմանալ այս ռեժիմին
եւ չի կարող վոչ մի բանվոր, սալդաթ, անգամ կա-
զակ հիմի:

Յեւ Պոլգալոն, վոր կքված եր իրա պոչատ ավանակին
իւնքն եւ խոշոր մի ավանակ—ցնցվեց դադող են ապ-
տակից,
Բայց և նորից արձանացավ ու քարացավ տեղն ու
տեղին.
Չի վոր սա ծանր մի ապտակ եր Ռոմանների ամբողջ
ցեղին:

III

Փետրվարից մինչ Հոկտեմբեր զգուժ եյինք մենք
մեզ այնպես,
Ինչպես իր հոր տանից քշված մի խորթ զավակ,
տնանկի պես.
Ինչպես հողից ու արմատից տեղհան արած կանաչած
ծառ,
Ինչպես ամպով ծածկված արև, վոր զրկվել ե լույս-
սից պայծառ:

Բայց, դե, գիտես, բանվոր ախպեր, Հոկտեմբերի հա-
լալ զավակ,
Վոր բոլշեիկն անկարող ե հանգիստ մնալ դուսպ ու
հավաք,
Մինչ չքանդի նա իր շղթան, մինչ բռնությունը
չդադարի,
Որ ու գիշեր կպայքարի, մինչ վոր կամքն իր կատարի:
Ու մի ոք եւ Պուտիլովը հազարաշատ մարտիկներով
Գրկեց, ձուլվեց Ոբուխովին ու Նաբվալին կուռ շար-
քերով.
Ու չքացավ Պետրոգրադը Հոկտեմբերյան մի գիշե-
րում...
(Մնացել ե այս անունը մեղկ Կերենսկու լոկ հուշե-
րում):

Գնդակը չեր հրաջք գործող այդ գիշերին Հոկտեմբերի,
Վոչ եւ սվինն ու գնդացիք, վոչ վորոտը գոռ ումբերի.
Հաղթանակեց այդ գիշերին յերկրի կամքը, յերկրի
պոռթկում,
Վոր խտացել, կուտակվել եր բանվոր մարդկանց ցառ-
կոտ սրտում:

IV

Լենինգրադի փողոցներով ալ ու շքեղ կարմիր ու վառ
 Քալլում եմ յես ամենայն որ, վորպես դյուրթված մի
 սիրահար,
 Յեվ վոր կողմից անցնում եմ յես—ախտեղ մարդ-
 կանց ծփում ե ծով,
 Յեվ ուր նայում—համակվում եմ համակրանքի խոր
 ակնածով:
 Զգում եմ, վոր թեև ախտեղ չեմ մասնակցել Հոկ-
 տեմբերին,
 Բայց իմ հոգին կռիվ տենչող՝ մասնակցել ե այդ մեծ
 որին.
 Զգում եմ, վոր թեև ախտեղ յես չեմ թափել կաթիլ
 արյուն,
 Բայց կյանքումս նրա համար այրել եմ վողջ իմ
 խանդ, ավյուն:
 Հրեն անցավ կոմսոմոլկան կաս ու կարմիր թաշկի-
 նակով,
 Շտապում ե նա գործարան, կասես վառված հուր-
 կրակով.
 Կերևի վոր այսոր պիտի նրանք ձուլեն Դնեպրոստ-
 րոյին:
 Հարյուր հազար քիլովատի քայլերդ զնգող մի մեծ
 սուրբին:

Դյուրթել են ինձ մուգ բրոնզից կարծես կերտած են
 ախտանը,
 Ո՛ր, գիտեմ, նա հանգիստ չունի թե զավոդում թե
 իր տանը.
 Նոր գյուտեր ե նա հորինում, վոր լերկիրըն ազատ
 շնչե,
 Հոկտեմբերի ճակատը վես այսպես ծածկում ծաղկե-
 փնջով:
 Կաշվե բաճկոն ուսին քաշած ահա առույգ մի ծերունի,
 Խորշոմներով դեմքը նախշած, լ՛հնչ ել շեշտված գծեր
 ունի.
 Յես կարդում եմ նրա դեմքին պոեմը այն կոիթների,
 Վոր վարել ե նա անկասկած շատերի հետ Հոկտեմ-
 բերին:

V

Լենին-քաղաք, սիրուն քաղաք, սիրում եմ քեզ
 խենթի նման,
 Ու չեմ գտնում իմ կարոտին, դմայլանքին վոչ մի
 սահման.
 Սիրում եմ քեզ վոչ թե այնպես, վոր պերճ ես դու
 կամ շքեղ ես,
 Սիրում եմ քեզ նրա համար, վոր անունով ամեն
 տեղ ես:

Նրա համար, վոր քո գրկում պայքարել են հերոս
մարդիկ՝
Յեւ Դեկաբրիստ, Ռազնոչինեց, Նարոդովոյ ու
Բայընիկ,
Կարակոզով ու Նեչաե, Ալեքսեե ու Խալտուրին,
Պերովսկայա ու Ժելյարով, Ա. Ուլյանով, մեծն
Լենին։

Նրա համար, վոր ստեղծել, կերտել ես մեծ դասի
համար
Մի սքանչելի, վսեմ պոեմ, մեջը շարած հակինթ,
գոհար,
Վոր ձուլվել ես քո մեծափառ Նեվայի հետ ու մեծացել,
Ու փարվելով այս նոր կյանքին, ել ավելի դու վե-
հացել,
...Վոր ճակատին քո տիտանի
Վիճակվել ե գրած տեսնել բանվորական վողջ աշ-
խարհի
Ամենամեծ հաղթ Սիմֆոնին...

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴՑԱՆ, ՊՈԵՄԻՑ

(Ֆրազմեցեցեք)

ԻՍԱԿԻ

(ԱՌԱՋԻՆ ՖՐԱԳՄԵՆՏ)

Մարմարաշեն կուռ պատերով ու սյուներով հողանի-
կանդնել ե նա—գոռ Իսակին—ժանտ պահակը կրոնի,
Ամեն սյունը նրա տիտան—գրանիտե մի կոթող,
Ամեն ճակատ մետաղաձուլ հորիելեֆնեեր են դյուլթող։

Թե բարձրանաս նրա տանիք ու գմբեթը վերամբարձ՝
Կհասկանաս թե քանիսի՞ նյութել ե նա մահ ու լաց-
Ու կսոսկաս վողջ եյուլթյամբ, ու կժայթքի սիրտդ
թուհն,
Թե իմանաս հիմնարկումի նրա յեղեռն պատմություն։

Ասում են թե տեղը նրա հազար դարուց ել առաջ
Ծանծաղուտի, ճահիճների յեղել ե վայր մի անանց-
Ու Պյոտրը ցար, խենթ ու խելառ, իբր քմայքով
ահարկու
Կամեցել ե այստեղ դառնալ մեծ տաճարին հիմնարկու։

Անծայր լերկրի վողջ ծայրերին տվել ե խիստ
 հրաման,
 Վոր աշխատող ձեռք ուղարկի ամեն մի գյուղ ու
 ավան՝
 Ու թափվել են այստեղ ճորտեր, հիմք են փորում,
 հողը թաց,
 Քայց ճահիճը թաց ե ու թաց, լերախը՝ լիճ, աչքը—
 բաց:
 «—Վոր այդպես ե, թող գերանը աչքդ հանի, անդգամ»,
 Ասում ե ցար Պյոտրը համառ ու կատաղում այս
 անգամ.
 Գերանների անտառներ ե սրի քաշում անխնա,
 Բերում մխում հունը նրա, վոր ճահիճը չորանա:
 Քայց ճահիճը թաց ե ու թաց, լերախը լիճ մեծացած՝
 Զուրը յեկել ու լիկողել ե արանքները նրա բաց:
 «—Յեթե, ճահիճ, քեզ դեռ քիչ են գերաններն ան-
 տառի,
 Թող վորկորդ հիմա փակեն վոսկորները մարդկա-
 լին...»—
 Ու մարդիկ են նորից փտում մինչև կոկորդ ջրի մեջ,
 Ու այստեղ ել շիրիմ գտնում հաղարներով ջրահեղձ:
 Ու գոցվում ե աչքը ագահ ու ճահիճն ե ցամաքել,
 Զե՛ վոր այնքան դիակներ ե նա կլանել ու հագել:

Ո՛ր, Իսակի հիմքդ անտակ ու անհատակ յերախով
 Ամրացել ե բանվոր մարդկանց արյան թանձր շա-
 դախով.
 Այժմ ձայնը նրանց արլան, վորպես նշան բողոքի,
 Արձագանքով անդրյերկրյան կսասանի քո հոգին:
 Դրա համար դու որեցոր իջնում ես խոր դեպի ցած*),
 Յերբ լսում ես անեծք ու լաց հաղարների մահացած.
 Դրա համար յես ասում եմ, պիտ խորտակվես դու
 անհետ,
 Քեզ չի ոգնի վոչ մի Պյոտր... ու կրոնն ել նրա
 հետ...

*) Իսակի տաճարի հիմքը կառուցած լինելով ճահիճների
 վրա, շնորհիվ ջենքի հսկայական ծանրության որեցոր իջնում ե
 ցած:
 Ծ. Հեղ.

ՊԵՏՐՈՊԱՎԼՈՎՍԿ

(Յերկրորդ Ֆրագմենտ)

Վորպես մի բիծ սև անցյալի—վոճիրների կառափ-
նատուն

Պաղ ջրերում լայն նեվայի դարանել ե վոխը սրտում.
Ո՞վ ե տվել նրան այնքան վրիժառու գազանի դեմք,
Վճր սատրապը, այն վճր արքան... Ելի Պյոտրը, կա-
տաղի դե:

Ու կանգնել ե դահիճի պես Բաստիոնը բանտարկումի,
Ճակատին ել ցցել մի սուր—նշանաբան գլխատումի.
Կարծես լարված ձիգ աղեղից վեր խոյացող հսկա մի նետ,
Վոր թռչում է դեպի յերկինք ու ամպերում կորչում
անհետ:

Ու հսկում ե ժանդարմի պես աչքը հառած են մյուս
ափին,

Ուր Պալատն եր ձմեռային—ցարերի վորջն այն սար-
սափի.

Վա՛յ թե ազատ միտքը ճախրող խռովարկու վոգինների
Մուժ արևին ժանդ ցարերի մի աղետ կամ փորձանք
բերի:

Պետրոպավլովսկ, դու նման ես հսկա գանգի մուժ
գիշերին,

Բո փոս ընկած խռոչներով, քո արնակալ հուր աչ-
քերով.

Ամեն խուցդ քարի դադադ, կամարահուպ մի դամբա-
րան,

Ամեն սյունդ ժանդարմների ու ցարերի լոկ հենարան:

Այստեղ, քարե քո վանդակում կարոտ լույսի, ազա-
տության

Թառամեցին ծաղկահասակ Չերնըշեվսկի և Նալբան-
դյան.

Ու քանիսը խելագարված մոնչացին առյուծի պես,
Թույն ըմպեցին ու կախվեցին... ու ճարվեցին ճրա-
դի պես:

Յեվ իզուր չեր, վոր Ավրորան հենց առաջին ազատ
որին

Պատերիդ տակ ճայթեց ուռմբեր ու վոդլուներ ^{Հոկ-}
տեմբերին:

Պետրոպավլովսկ,

Այդ խտացած մեր վրեժն եր ընդդեմ քո բյուր վո-
ճիրների,

Այդ կուտակված մեր ցասումի մահազույժը դահիճ-
ների:

ԶՄԵՌԱՅԻՆ ՊԱԼԱՏ

(ՅԵՐԱՅԻ ԾՐԱԳՈՒՆԵՆՏ)

Ամեռային գու գու պալատ, վոր ձգվել ես այդպեւ,
 հպարտ,
 Վոր գիշատիչ բազելի պես թևերդ գորշ փռել ազատ՝
 Քո փառքը չե, վոր պիտ յերգեմ, վոչ ել շուքդ չես
 գովերգեմ,
 Այլ անցածդ ճանապարհը ահա պիտի նշավակեմ:
 Անփառունակ, գոռոզ պալատ,
 Քո ծոցումն ել թույն են շնչել քանի՜ դավեր, քանի՜
 վոճիր
 Մինչ վոր վերջին շունչը փչեր Նիկողայն ախմար
 վերջին,
 Ո՛ր, և քանի՜ կտրիճների հանել ես դու մահավճիռ,
 Քանի՜ լուսե մտքի ջահեր հանգել են քո լոկ մի
 շնչից:
 Նրանք, վորոնք պատվով տարել դրոշը մեծ գաղա-
 փաբի,
 Նրանք, վորոնք զոհեր շարել ազատության ճանա-
 պարհին:
 Յեւ Ռելես և՛ Կախովսկի և՛ Մուրավյով-Ապոստոլն
 այն,
 Վորոնք ընկան փտած թռկից հրապարակում լայն
 Սենատի,

Յերբ Նիկողայ առաջինը դարանակալ վագրի նման
 Պատերիդ տակ մռնչալով դողը բռնած տվավ հրաման,
 «— Դեկտեմբերյան ցնդվածներին ի կախազան տա-
 նել դատի...»
 Վոճիրն չեր քո առաջին, Ռոմանների դու դարձ պալատ,
 Բայց սա դարձավ փառքը վերջին քո տերերի նախ-
 կին անպարտ:
 Յերբ հիմքիդ տակ արյունաներկ սալերն անգամ
 գրանիտե
 Մուրավյովի հետ միասին հառաչեցին ու սասցին՝
 «Դժբախտ յերկիր, խեղճ Ռուսիա, ուր կախն իսկ
 կարգին չգիտեն...»
 Վերջին նախճիր ու վոճիրդ վոճիրներն մեջ բյուրա-
 վոր
 Այդ հինգ թիֆն եր, դաժան պալատ, հունվար իննը—
 սոսկումի ուր:
 Յերբ Նիկողայ արյունարբուն յերեցեցավ պատշ-
 զամբիդ
 Ու արնաշերտ մի գիծ թողեց — վերջին գիծը անցած
 ճամբիդ:
 Յերբ Պուտիլով հացի համար վոտքի յելավ... իսկ
 ցարն անգուլթ
 Յորենի տեղ «ըմբոստներին» արճիճների մաղեց
 կարկուտ...

Բայց և այդ նույն պատշգամբեն մաղթանքներով
 ճամբեց ռազմի
 Բոլոր նրանց, վորոնք յեկան են սև տարին պատե-
 ղազմի:
 Վոճիրների դու վորջ պալատ, մի տեղ գնդակ, մյուս
 տեղ որհնանք:
 Սրտումդ ան ու ծոցիդ մահ... հիշատակիդ արգահա-
 րանք:

*
 * *

Այսպես անա յերեք ճիվաղ, յերեք հրեշ ու բռնակալ
 Ձեռք ու մեջքով հենակողակ, բորսան նեցուկ արած
 իրար՝
 Մեկը Դրակոն, մյուսը Յերբեր, իսկ յերրորդը Աֆիո-
 նի թույն
 Գիշեր ցերեկ մահ են նյութել—մի համերաշխ յեր-
 րորդութուն—
 Վոր հանգցնեն խավար շնչով ինչքան լույս կար են
 մեծ յերկրում
 Ինչքան կրակ աղնիվ ու վեհ խռովարկու հուր սր-
 տերում:
 Ահա ինչու մեծ Նեվայի մրմուռ ջրերն տխուր, վրդով
 Թախծում են ձիշտ ու մրմնջում մեծ հանճարի
 են մեծ սրտով:
 Ահա ինչու նրա ափից ազատ յերգով ու բերկրանքով

Պուտիլովը կրակ ժալթքեց հուր-աչքերից հոխորտան-
 քով:
 Յեվ պալատը Ռոմանների, ուր տիրում եր մահ ու
 շիրիմ,
 Այդ որվանից դասակարգի դաիճավ մուգեյն հավա-
 տարիմ:
 Յեվ պալատը, ուր թնդում եր կախաղանի դատավճիռ՝
 Այսոր խրոխտ իր ճակատին կրում ե հաղթ դրոշ կարմիր:

ԱՃՈՒՄ ԵՆՔ...

Հիմա մեր յերկրում բոստանների տեղ
 Ագարակներ կան,
 Յեվ Շուշիկի տեղ՝ կոմյերիտուհիք—
 Կարմիր գլխարկով,
 Այնտեղ ե հիմա աճում ու ծաղկում
 Մեր լույս ապագան—
 Առատաբերող կոլխոզնիկների
 Կայծակե կամքով:

Մեր յերկրում հիմա ցանքը բամբակի
 Ու ճակնդեղի
 Լեզու չեն առել, ճառում են խրոխտ
 Մեր բերքի մասին:
 Յեվ սովխոզները շուրջը բոլորած
 Դաղաքի, գյուղի՝
 Արև են վառել սոցիալիստական
 Նոր արշալույսի:

Հիմա մեր յերկրում տախտակի, գյաջի
 Բուլըն ե դեռ բուրում,
 Ուր իրար հետքից, ֆարրիկներ, տներ
 Աճում են շարքով,

Ուր Ձորագետը Լոռու սարերի
 Կատարն ե քերում
 Իրա առյուծե բետոնի զանգված
 Թռիչք-խոյանքով:

Մեծ ե աճը մեր, ու հեքիաթային—
 Դարեր չեն տեսած,
 Ու դարերով չե, վոր աճում ե մեր
 Աճը հաղթական,
 Մեր հերոսները խանդավառության
 Արբունքին հասած՝
 Իրենց ջղերից հլուսում են ալսպես
 Մեր լույս ապագան:

1930

ԶԱՐԹՈՒՔ

Արթնացել, վողջ Կովկասն ե դարձել մի Զագես,
 Շիր-կանալ,
 Վողջ չերկիրը փոթորկել աշխատող ձեռքերի ալիքով.
 Յեզ գեղջուկ. և՛ բանվոր կանչում են մեզ այսօր
 հասկանալ,
 Վոր կյանքը յերկնել ե մի բեղուն հիասքանչ գալիքով.
 Կովկասն ե արթնացել. նայիցեք, ահա նա, Վրաստան—
 Թասակրավ մի գյուղալ—վոսկեսուռ ճակատին փունջ
 աստղեր.
 Զյունաթույր բամբակի թփերով պճնվել ե Հայաստան,
 Յեզ Բագուն նավթերով քահրուբար ССР-ն զարդարել.
 Կանգնել եմ պահակի իմ գիրքում լերփնեբանդ այս.
 Փօնի.
 Զկա ջիդ՝ չխոսի, չկա միտք՝ չհորդի խլրտում.
 Բյուրավոր ձեռքերի ալիքով հլուսվել ե սիմֆոնի
 Միլիոն ձայն ու հնչյուն, միլիոն շեշտ—համերգի
 հունդում:

Ու տեղի չե տվել մի ցնծում, վոր յերկիրն ե ցնցում,
 Ամենուր ողի մեջ հունդում հե ի շունչ մի մրցում.
 Յեռանդի յեն յեկեկ բահն ու թին, քլունգներն, մե-
 քենան,
 Լսում եք, ասում են՝ այսուհետ թող ամենքը հագե-
 նան:

Արթնացել, վողջ Կովկասն ե դարձել մի Զագես,
 Շիր-կանալ,
 Ապրում ե իր եպոսն կերտումի... Հեկ, ով չե հաս-
 կացել՝
 Թող նետվի ու ձուլվի այս կովին հաղթական, շի-
 նարար.
 Ստեղծող Կովկասի փոթորկող մեծ ծովերն ենք ան-
 ցել...

ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ՄԵԼՈՂԻԱՆԵՐԻՑ

I

Բ ա գ ու

Յե՛ս անցա աշխարհով նավթերի
Ու տեսա նրա փառքն ու հմայք,
Այնտեղ մարդն հանճարով անթերի
Կերտել է հիասքանչ մի նոր կյանք՝

Հորիզոնը նրա ջինջ հեռավոր
Հյուսել է դյուլթական պալատներ,
Ողի մեջ կախվել են բյուրավոր
Բազմահարկ, նորաշեն հաղթ տներ՝

Յե՛վ ապա մշուշոտ վիշկաներ,
Յերկաթի ռեզերվար ու չաներ.
Ծխաններ, ծխաններ, խողովակ,
Ու բանվոր շենքերի նոր-քաղաք՝

Ու քանի միլիարդներ անհաշիվ
Այս անհազ Ափշերոնն է կերել,
Այստեղ են արշինների Մանթաշե,
Խոհարար Ծատուրովը մառդ դառել։

Ու այստեղ են ապրել Շահումյան,
Ալյոշան, Ազիզ-բեկ, Սպանդար.
Այստեղ են պայքարել աննձան
Գսանվեց բայլշիկ կոմմունար։

Մեռել են նրանք վաղ հասակում
Հրածին քաղաքի անունից,
Ու ծածկել անթառամ պսակով
Ճակատը իրենց վե՛ս կոմմունիստ։

Մինչև վոր արչունով նրանց թարմ
Նոր Բագվի հիմքերն են ամրացել,
Հե՛լ, գիտցե՛ք, այդ որից իմ փարթամ
Հայրենիքն Սովետյան է դարձել։

1925

II

ԳԹԱՆՁԱ

Ի՛մ հայրենիք վոր դարավոր
 Խավարի մեջ աչքերդ եր կուրացել,
 Վոր դատելու մութը լուսից
 Վաղուց եյիր անընդունակ դու դարձել՝
 Այսոր ահա ամենից շուտ
 Դո՛ւ յես, դո՛ւ յես, ի՛մ աչքի լույս, արթնացել,
 Այսոր ահա սիրով անսուտ
 Վողջ կովկասը քեզանով ե հիացել:

Ի՛մ հայրենիք, հացդ համով,
 Խաղողդ մեղր, այգիներդ մուգ մախմար,
 Ի՛մ յերգերը այս անգամ ել
 Խինդ ու ծափով յես հյուսում եմ քեզ համար:
 Վոր ամենուր շաղ ես տվել գոհարափայլ
 Գործարաններ, հիդրո-կայան, նոր շենքեր,
 Ձեռքդ մեկնել յեղբայրարար
 Մեծ միության, դարձել նրան լավ ընկեր:

Ի՛մ հայրենիք, չինարների դարավոր
 Շահ-Աբբասի ձեռքով տնկած խնամած՝
 Նրա անհաս բարձունքներին հեռավոր
 Ապա խոսքս ռադիո-կանչով չնվ արա՝

— Մեծ հունար չի ծաղկած լերկրում
 Հանդես բերել հրաշքների բյուր զեղում.
 Հունարն այն ե, ավեր յերկիրն
 Ավանդ անել Գյանջու նման մի տեղում...

1925

ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԲԱՆԼԱԴԱ

Ասում են տարին մի քանի անգամ
Քուռն ե կարմրել արյան շերտերով.
Արյան շերտերը առուի նման
Մետեխի ժայռից ծորել են հերթով:

Ասում են արյան ամեն մի կաթիլ
Թույնի յե փոխվել ժայռից ծորալիս.
Ու դահիճներին խեղդել լերկաթի
Իր ողակներով ցասկոտ թունալի:

Ամեն առավոտ պաղ լուսածեղին
Ասում են Քոի ջրերը պղտոր
Բողոքի շեշտով արյունոտ յերգի
Ալեկոծել են ափերն անդորր:

Թե այդ բողոքի ալիքները գիծ
Թիֆլիզն ե ցնցել իր խուլ թաղերով.
Յերգվել են թաղերն լուծելու վրեժ
Մահապարտների թափված արյունով:

Ասում են տարին մի քանի անգամ
Քուռն ե կարմրել արյան շերտերով.
Արյան շերտերը հրդեհի նման
Քաղաքն են վառել իրենց հուր յերթով:

1933, Քեֆլիզ

ԿՐԵՄԼԻ ԴԱՆԼԻՃՈՒՄ

Յեվ ինչպես կանաչ—անտառի միջում
Մրրիկ ու վորոտ ծառս-ծառս լինելին՝
Այնպես ել նրանք Կարմիր դահլիճում
Դիմավորում են մեծն ՍՏԱՆԻՆ:

Հազար հրրանոթ, հազար գնդացի
Ցնցում են կարծես դահլիճին անծիր,
Սալյուտ են տալիս զորավարին վես—
Նոր Վերադարձած հաղթանքից կարծես:

Իսկ նա ժպտում ե, գոհ ե, աներկբա
Յերկրի այ շրվա ծաղկած վիճակից.
Նախկին տապնապը այլևս չկա—
Ապահով՝ յերկրի սահմաններն ու գիծ:

Յեվ դեմքը խրոխտ մեծն Լենինի,
Վոր լույսերի մեջ բեմումն ե բազմած՝
Նույնպես ժպտում ե նման ՍՏԱՆԻՆ—
—Վեց յերդումն արդեն պատվով կատարած...

Փետրվար. 1936 թ.

ԱՅՍՊԵՍ Ե ԼԻՆՈՒՄ

Կարիքը մարդուն առյուծ ե շինում,
Ուր նա ջարդելով վանդակը իրա՝
Ահեղ մոռնչով փողոց ե յելնում,
Խոյանում տանջող իր տիրոջ վրա—
Կործանում նրան.

Սփրկությունը—առյուծ ե ծնում—
—Այսպես ե լինում

Զրկանքը մարդուն հերոս ե շինում—
Գետնահարկերում աշխատող խլուրդ,
Գործարաններում միլիոններ զինում,
Ցասկոտ վրեժին իր տալու հագուրդ...
—Ու կապիտալը՝ իր գերեզմանում...
Կեղեքչի վերջը այսպես ե լինում:

Ի՞նչ ե տալֆունը չինական ծովում.
Կամ ի՞նչ սաճումը անապատներում.
Հեղափոխության որենքը արդար
Խորտակելու յե ֆաշիզմը վատթար
Թող խնդան այսօր Տոկիո, Բեռլինում,
Վաղը պիտ լացեն...—Այսպես ե լինում...

1935—ԹԻՖԼԻՂ

ՊԻՈՆԵՐԸ

Հայրը—բանվոր եր մի մեծ. արտելում,
Մայրը—կար անող գործարաններում.
Տանը տատի մոտ փոքրիկներ ել կան,
Մեկից սկսած մինչ վեց տարեկան:

Մի մանչ ունեյին—կարմիր պիոներ,
Նիհա՛յ ու սեուկ, կայտառ ու ժպտուն.
Բարակ թուխ վզին ալ փողպատ ունեք,
Ամեն ուր ժամի մեկին կերթար տուն:

Տուն դառնալիս չեր շտապի յերեքը,
Նա կանգ կառներ մի քիտսկի առաջ.
Ափի մեջ սեղմած մի քանի կոպեկ՝
Գրքեր կընտրեր աչքերը չռած:

Այդ կոպեկները հայրը ամեն ուր
Տալիս եր նրան, Վոր նախաճաշի.
Իսկ նա գրքեր եր գնում նորանոր,
Նախաճաշելը թողնում ուրիշին:

*
*
*

Յես ել ամեն ուր աղատ ժամերին
Կերթալի քիտսկ - գնել լրագիր,
Ու ամեն անգամ մեր պիոներին
Կհանդիպելի այն հետաքրքիր:

Մի որ ել տեսա յես այն մանչուկին,
Մեկ քրոսկին եր նալում վարանոտ,
Մեկ ափին սեղմած յերեք կողակին—
Ուզում եր գնել մի գիրք անծանոթ:

— Ինչո՞ւ յես, բնլաս, աչդպես վարանել...
— Հրեն են գիրքը ուզում եմ գնել,
Միայն թե թանկ է,— գինը հինգ կողակ,
Իսկ մոտս ունեմ յես միայն յերեք...

Հանեցի տվի պակասած վճար.
— Շնորհակալ,— եմ ասաց մանչուկը,
Վաղը կրեբեմ պարտքս անպատճառ,—
Ու մտավ քրոսկ, գնեց գրքույկը...

*
* *

Անցան տարիներ ու մի լավ որ ել,
Յերբ մանչուկը իմ հասակ եր առել՝
Տեսա յեկել է նա գրադարան,
Մոտեցա ու հարց տվի յես նրան:

Դե, ասա բնլաս, քանի՞ գիրք ունես,
Այնպես մանկական ու եժանագին.
Յերևի արդեն, վորքան գիտեմ յես,
Մեծ գրադարան ունես ահագին...

— Ունեյի գնած յերկու հարյուր գիրք,
Բայց նվիրեցի մեր կոլեկտիվին.

Վողջը կարգացել հիշում եմ անգիր,
Ասի—հիմա ել մեր բազան ոգտվի...

Չասե՞մ բախտավոր ու մեծ է յերկիրն,
Ուր մանուկներն են աչդպես մտածում...
Իմ ջահել գրիչ, հիմա ել չերգիր,
Մեր նոր սերնդի մաքի խոյացում...

1934, ղեկա. 2.

ՔԱՌՑԱԿՆԵՐ

I

Իմ յերգը

Սանահնի կարծր քարից ե կռած իմ շենքը.
Ագարայի շաքարից ե ձուլած իմ յերգը.
Ով դեռ կովել չգիտե՝ թող գա ու սովորի,
Դասակարգի պայքարից ե ծնած իմ յերգը:

II

Այդպես իմացիր...

Ամեն քար—քար չե, ամեն բար—բար չե,
Ամեն մի մանյակ՝ հակինթի շար չե.
Ճամբիդ տեսար ո՞՞՞ ջախջախիր անցիր,
Ոճը—չար ե, նենգ... այդպես իմացիր:

III

Շատը գնացել...

Ջրի հալելում պատկերս տեսա—
Ճերմակել եյի ու շատ ծերացել...
Աշնան մի ծաղիկ կողքիս փսփսաց.
—«Շատը՝ գնացել—քիչն ե մնացել...»

1936—Քննարկ

ՊՈԵՄՆԵՐ

ՆՈՐ ԱՌԱՎՈՏ

(Stella 16)

Ա ռ ա ջ ի ն մ ա ս

I

Ահա իմ մուսան կյանք առավ նորից
 Յեվ պատանեկան աշխույժով յեռուն
 խոսեց սրտիս հետ անցած որերից—
 Անցած որերի հմայքը սիրուն.
 Որեր, վոր անցան ծաղիկների մեջ,
 Լի վայելքներով անմեղ մանկական,
 Որեր՝ վոր անցան շարեշար, անվերջ,
 Բուռն հույսերով պատանեկական,
 Յեվ ի՞նչ ե կյանքը... մի յերգ դյուլթական,
 Վոր կրկնվում ե հիասքանչ, թովիչ
 Յելեկեջներով, յեղանակներով,
 Վոր հնչում ե աջնպես գրավիչ
 Ու մարում ցավի արձագանքներով...
 Կյանքը մի նկար, վորը հյուսվում ե
 Հազար գուններով, հազար ցուքերով,
 Կյանքը հսկա ծով, վոր փոթորկում ե,
 Նավեր խորտակում ու վերջը մնում
 Մենակ ու ախուր իրա խոհերով...

Ահա իմ մուսան տեսնում եմ նորից
Տանջված անցյալի ծանր յերկունքից
Պոետիս ծնեց կյանքի նոր գարուն—

Մի պատկեր սիրուն.

Պատկեր մի կույսի, վորին շատ վաղուց
Վորոնում էյի, բայց չեյի գտնում,
Նա մի իդեալ, վորին հինավուրց
Յեվ տեսնում էյի և չեյի տեսնում,
Վորին լես ձգտում՝ բայց չեյի հասնում...

II

Այժմ ահա նա... տեսնում եմ, զգում,
Վոր իմ հոգին է նրա մեջ ապրում.
Վոր իմ և նրա հոգու ծալքերում
Կան մի հարազատ իրար նման գիծ՝
Խորը ակոսված միատես ցավից...
Քաղցր է, քաղցր, յես չեմ կշտանում
Նրա գրավիչ, խոսուն աչքերից,
Յեվ ամեն անգամ մի բան եմ գտնում,
Մի միտք հղանում նրա պատկերից,
Յերբ ուշքս լարած նայում եմ նորից.
Ա՛խ այն աչերում մի ամբողջ աշխարհ,
Այն թախծոտ շուրթին մի ցավոտ ժպիտ,
Իսկ հրապույրը դեմքի վշտահար...
Զգում ես, վոր նա կրել է մի վիշտ,
Մի խոր, անհուն վիշտ, վորը չգիտես
Ո՛ւր է վերջանում, նրան ռւր տանում,

Կամ ինչո՞ւ հոգիդ այնպես տատանում.
Ու մտածում ես, ու մտածում ես՝

Յեվ չես հասկանում...

Զգում ես, վոր նա մատաղ հասակում
Շատ է տոկացել, շատ է դիմացել,
Ու թեև նրա կյանքը ծաղկալից
Հողմերի տակ է մնվել, մեծացել՝
Բայց ելի անցած վշտերի բովից
Մի գեղեցիկ բան դարձյալ մնացել
Ո՛, յես սիրեցի՜ այդ նազան կույսի
Շողը յերեսի.

Քանի նայում եմ—ել չեմ կշտանում,
Զտեսած ժամին խորը վշտանում,
Կարծես կորուսած մի անձ թանկագին
Նրա սուգըն է սրտիս ծանրանում:
Ահա յես մենակ սպասում եմ լուռ
Ամեն մի բույս, թե հա, պիտի գա
Ու բանա իմ տան դռնակը տխուր,
Յեվ իմ առջև կանգնի հեկեկա,
Կանգնի ու ասի՝ տես՞մք վոր լեկա,
Յեկա գիտնալով, վոր կրակի պես
Հալվում ես մենակ... լեկա վոր շոյեմ
Ճակատդ տխուր ու քեզ փայփայեմ,
Վոր սրտիդ ցավը հեշտությամբ տանես
Ու տեսնես, վոր լես այնքան ել անգուլթ,
Այնքան ել քար չեմ, ինչպես կարծում ես...

Ու յերազի պէս անորոշ ու մուծ
Ասես ու գնաս, ասես ու գնաս՝
Ու մեկ ել տեսնեմ, վոր դու ել չկաս,
Վոր դու ել չկաս...

III

Տեսնում եմ նորից քո մեն սենյակում
Նստել, դիտում ես աչքերով թագուն։
Միբում ես դու ինձ թե հոգիս գնում—
Այդ չեմ հասկանում։

Այդ խորհրդավոր լռակցաց ժամին
Քո հրապույրն եմ յես միայն դգում.
Կլանքի արեւ իրա իմաստով
Զգում եմ, աչքիս հմայք ե տունում
Ու շոյող անուշ մի ճառագայթով
Հալվում ու ձուլվում իմ հոգու խորքում։
Հա, դու նայում ես չերկար ու թաղուն...
Աչքերդ կարծես տերեւով ծածկված
Մի աղբյուր լինի, վոր ուղի բացած
Տերեւի տակից գնում ե, հոսում,
Նայում յերեսիս, սրտիս հետ խոսում.
Ու յես ծաղավի տապ մարող ջրիդ,
Ու յես կարոտի մաքուր բյուրեղիդ՝
Ընկնում եմ լանջիդ, վոր սիրտս բացեմ,
Փղձրկամ կրճքիդ, ցավս կուշտ լացեմ՝
Բայց մեկ ել հանկարծ աչքես չքացած,

Վորպէս մի այծյամ սարն ի վեր յեւած՝
Տեսնում եմ, ավանդ, վոր դու ել չկաս,
Վոր դու ել չկաս...

Ո՛ր, այդ աչերը աչքան գրավիչ—
Կարծես պուրակում մարգարիտ-ծաղիկ,
Հեռուն ցնորող, բայց կյանքի կարոտ,
Ինձ խոստանում են մի նոր առավոտ։
Զգտում են նրանք ինչ վոր անհայտի,
Կարծես վարոնում մի աշխարհ գաղտնի,
Գաղտնի մի աշխարհ, ուր յեթե հոգին
Յերջանիկ զգար ու շուտ մահանար՝
Վնչ մի ամսոսանք չեր առաջանար
Զգտում են նրանք, վորոնում մեկին։
Գերբնական աչեր, դուք ունեք ուղում
Գուցե յերջանիկ կլանքը յերադում,
Կյանք իմաստալից, կլանքը իրական,
Կլանքը կյանքի մեջ գաղափարական,
Լի հուզումներով, ցանկություններով
Յեւ յերջանկության փոթորիկներով...

IV

Յեւ յես վաղուց ե հեռու կարոտի
Մի ցավ եմ գգում իմ ցավոտ սրտում.
Յեւ յես վաղուց ե սիրո անտիժի՝
Նրա գող ու հուլցն եյի կարոտում.
Արթնացավ իմ մեջ նա մի նոր ուժով,
Միտս լըքցրեց այնպիսի հուլով՝

Կարծես վերավոր մի խոցի մրմունջ,
Կարծես փայփայող կանացի մի շունչ
Վողջ ելութունդ շոյում, գուրգուրում

Ու հոգուդ բերում

Ծաղկունքից բուրդդ մի քաղցր գրգիռ,

Մի անուշ թմբիր...

Յեւ այդ ժամերին մի կյանքն ինչե՛ն,
Հարյուր կյանք թե տամ այդ բախտին՝ քիչ ե.

Ու յես իմ հոգու ուժերի թափով,

Վոր խաացել ե ծով-սրտիս խորքում,

Ուզում եմ քեզ գամ ճիչ ու սարսափով

Ու ալիքի պես ծնկներդ փարեմ,

Վոտքերդ մարմար գրկեմ, համբուրեմ,

Ասեմ՝ իմ անգին, այսպես իմ կյանքում՝

Յես դեռ չեմ սիրել, բայց պիտի սիրեմ,

Ու մեկ ել աչքս յես վերե հառեմ,

Տեսնեմ ինձ մենակ, իսկ դու ել չկամ,

Թռել ես, մարե՛լ, վորպես խոլ յերազ...

V

Ու վերջին անգամ տեսա, նազելիս,
Հազար պչրանքով, հազար թովչանքով.

Տեսա քեզ մենակ սիրտդ հուզվելիս

Մտախոհ ծովի բուռն հորձանքով,

Գլուխդ չես տարած, մազերդ ցիրցան,

Հուսահատ թափով ջրածգական

Ձեռքերդ ջարդում, մատներդ սեղմում,

Արդյոք հիմ մասին ես դու մտածում.

Հայտի՛, անհայտի՛, ներկա մի անձի՛,

Թե՛ մի ցնորքի.

Տեսա քեզ ինչպես լարած միտք ու խելք

Ուզում ես գտնել կասկածիդ մի յեւք...

Ու մի սիրալիր ժպիտ իմ բաժին

Պայթում ե հանկարծ շուրթերիդ ուժգին,

Չարի, բարի ուժերն են կռվում,

Թե՛ ճանապարհիդ վարդերը փռվում.

Ներկայի փշեր, անցյալի հուշեր,

Թե՛ դեռ անորոշ մի համր գիշեր...

Յեւ մտածում եմ. դուցե՛ սա ունի

Հեռու աշխարհում իդեալ սիրուն,

Գուցե փայփայած մի անհնայտ ունի

Գերմարդ կոչվելուն հպարտ աթոռնի...

Ասեմ, իմ սիրուն, իմ հոգու պատկեր,

Ո՞վ ե աչն հսկան, վոր կարողացավ

Քեզ լինել ընկեր.

Ո՞վ այն տիտանը, վորին հաջողեց

Տիրել քո սրտին, իշխել քո մտքին.

Ո՞վ աչն յերկինքը, վորը խիզախեց

Ամփոփել իր մեջ քո ովկայան հոգին...

Կյանքի ծարձվը յեսականության,

Անհաս թռիչքը բանականության.

Արդյոք աշխարհիկ վայելչությունը,

Թե՛ փարթամ կյանքի սին կերու խումը...

Ո՛, թե նա տեսներ իմ ցավ ու թախիժ՝

Քեզ ինձ կթողներ այն հեռու տեղից,

Քեզ ինձ կթողներ վոչ թե անձնական

Լոկ բախտիս համար—իբրև կարեկից,
 Այլ ձեռքդ առած, իբրև թևակից—
 Աշխարհ կերթայինք կյանքը մտնելու,
 Մեր միտքն ու հոգին մարդկության տալու:
 Յեվ, ասած, ինչո՞ւ մի ձայն հաղթական
 Վորոտի նման ինձ ե թելադրում,
 Վոր դու միայն իմ աշխարհն ես սիրում:
 Կամ ինչո՞ւ սիրտս հուժկու ձայն առած՝
 Աղաղակելով միշտ նույնն ե ասում,—
 Վոր քո խելացի աչքերը անուշոյ,
 Վոր քո այդ աղնիվ ժպիտը քնքուլոյ,
 Մեկին սիրելու համար չեն ստեղծված:
 —Ծնված են նոքա ամբոխի համար,
 Նոքա ծուխըն են տառապած կյանքի,
 Նոքա ծնունդ են մի ալ աշխարհի,
 Յեվ թող վոր ապրեն մարդկության համար:
 Ո՛ր, յեթե փլչի իմ գլխին կամար,
 Յես չեմ հավատալ, չեմ չեմ հավատալ,
 Վոր հոգիդ պայծառ և սիրտդ ազատ
 Կարենա գերել այլ եակ—անհատ.
 Ի՞նչ ինձ ես սիրում, դու իմ իդեալ,
 Ես չեմ հավատալ,
 Վոր միտքը ճնշի սրտի բարախում,
 Սրտիդ մեջ մի այլ կրակ ե մխում...
 Յեվ այդ գոհարը նվիրել մեկին
 Ծատ ե լեսական—կաշկանդող հոգին,
 Նրա թռիչքը մի ցնորք անտես,

Յերերուն մի հող, ուր ինչ ել ցանես՝
 Պիտի թառամի, պիտի չորանա,
 Սկիզբ ու վախճան յերբեք չունի նա...
 Յեվ թի՛չ ե մեկը.

—Մեկը մի ստվեր, վոր ինչ ել լինի,
 Նման թույլ ու մեղկ ոտար հնչունի
 Արձազանք չունի.

Այլ ե հաղարը, այլ նրա կոչում,
 Նրա գրոհից աշխարհն ե թնդում...

Ա՛հ, այն աշխարհում կա մի ճանապարհ—
 Անձուկ ու փշոտ.

Ուր յեթե գնաս՝
 Քեզ պիտի շողի վոսկի առավոտ.

Նա չե մի յերազ
 Միրելի ընկեր, և վոչ սին պատրանք.
 Նա խոստանում ե քեզ իրական կյանք,
 Ինձ՝ նոր առավոտ...

Յ երկրորդ մաս

Մ

Յեթե իրավ ե, նազելի սիրուն,
 Վոր քո աչերը կյանքի ջերմ կարոտ
 Մի նոր, իրական աշխարհ են փնտրում,
 Յեվ ինձ խոստանում մի նոր առավոտ.
 Արի տանեմ քեզ իմ սիրածի մոտ.
 Դեպի գործարան՝

Արի տանեմ քեզ, ուր բանվոր մարդիկ
 Ձեն ապրում միայն ցավով անձնական,
 Այլ ցավը քաշում չարքաշ մարդկության.
 Ուր գործ և կովի մեջ են վորոնում
 Հմայք-բանալին բախտավորության.
 Այնտեղ միասին և ընկերովի
 Իրար թե կտանք, նեցուկ կլինենք,
 Վոր ցավ ու զրկանք հեշտությամբ տանենք.
 Յես քեզ կսիրեմ վե՛հ լոկ սիրելու—

Հաճույքի համար,

Այլ սեղմ ձուլվելու քո մատաղ հոգում,
 Վոր դու ավելի լինես դիմացկուն
 Այս դաժան կյանքում:
 Այլ, մանկությունից ընկեր սիրելու
 Խելագարն եմ չես,

Ու թե ինձ լսես՝

կգաս միասին,
 Ել չես մտածիլ անհատիդ մասին.
 Յերանի՛ նրան,
 Ով կանցնի քեզ հետ կյանքի նոր ուղին:

ԿII

—Գնանք գործարան...

Բայց լսի՛ր ասեմ, սիրելի ընկեր,
 Վոր չկան այնտեղ ծառ ու ծաղիկներ,
 Բաղեր ու խոտեր,
 Հավքերի նվագ, գուլ-գուլ աղբյուրներ,
 Յե՛վ վոչ ալ վարդեր.

Ձեռ տեսնիլ այնտեղ լուսնյակ գիշերի
 Լուսաշաղ ամպեր,

Վե՛հ ել սիրահար ջահել արևի
 Կրքոտ համբույրներ.

Այնտեղ ծառի տեղ ցցված են խրոխտ
 Յերկաթե սյուներ,

Բաղեղ-խոտի տեղ ցանցերի փշոտ
 Պողպատե լարեր,

Գեղախոս թռչոց յերգի փոխարեն
 Կը լսես այնտեղ

Ճախարակների ռնգային վորոտ,
 Յե՛վ խենթ փոկերի համերգը անեղ.

Այնտեղ խեղդվում են շողու ամպերեն.
 Պաղ աղբյուրի տեղ՝ քրտինք ամեն որ,

Վարդի փոխարեն
 Ծորում, քամվում են արյուն սրտերեն,

Յե՛վ շուրջդ բոլոր
 Շուրջդ ու ժխոր...

Կը տեսնես, ինչպե՛ս թանձրացած մխով
 Ծխնելույզները

Յերկինք են կառչել ազահ չեբախով,
 Մրոտ պնչերը

Կարծես հրաշունչ վիշապի նման
 Ուղում են շնչել

Ու իրենց քարշիլ
 Անհուն բարձունքից փայլուն ամաղները,
 Վոր նրանց թաղեն մշուշ ծխի-մեջ.

Կը տեսնես շարված սգավոր ու խեղճ
Արհեստագինոցի աղյուս-պատերը
Սոնավ ու թաց-թաց,
Կարծես բանվորի քրտինքով թրջված...

VIII

Յեվ դու կմտնես ալն գործարանի
Կամարների տակ,
Վորտեղ յեռում ե թափով աշխատանք.
Կը տեսնես աշտեղ արհեստանոցի
Հարազատ զավակ կաղնի-բանվորին,
Կարծես Բահալը նստել ե նրա
Կորացած մեջքին:

Ա՛խ, շատ եմ տեսել նրան, իմ ընկեր,
Սեացած յերես, ծխի մեջ կորած,
Ու դեռ հասակը չերեսուն չառած՝
Կամ մեքենան ե ճխում իր թաթում—
Վոտքերը փշրում, բազուկը հատում,
Կամ ալ հեղուկը այրում, փոթոթում...
Յես տեսա նրան, սիրելի ընկեր,

Մի մթին գիշեր

Քուրան եր վառվում, փնչում կատաղած,
Ամեն անկյունից, վորպես վիշապներ,
Կարմոր կրակը լեզուներ հանած՝

Ողբ լիվելով յերկաթն եր ծամում—
Մուկ-ծուկ շիկանում,

Յեվ նրա դիմաց դարբինը կանգնած,
Ալ բոցի գույնից թափ, յեռանդ առած՝
Չորցած մատներով յերկաթն եր կռում
Յեվ պողպատ մեջքով համառին ծռում,
Կռում ու կռվում...

Յեվ մինչ մի նոր ձև, մի կյանք չեր տալիս
Անշունչ մետաղին՝ չեր հանգստանում:
Յեվ խորհում ելի... ահա թե ուր ե
Ձգտում բանվորի ստեղծող վոգին,
Ահա թե ինչու կարմիր-ալ գույնը
Նա սիրեց աշնպես խանդաղատագին.
Ու թեև կաթ-կաթ քրտինք ե ծորում..
Մրոտ ճակատից,

Բայց ելի մի իր, մի գործ ե ձուլում
Անշունչ յերկաթից,
Մի գործ հոլակապ,

Վորով կոփվում ե իր կամքը յերկաթ,
Մնվում ու բռնվում հավատն անհաղթ,

**

Մի ուրիշ անգամ ալն տիտանների
Յես տեսա, ընկեր, մեծ ձուլարանում.
Դույլեր ու ձողեր ձեռքերը առած՝
Ջեռուն հնոցի շուրջը բոլորած՝
Թուջ ելին հալում:
Վազրանն ամեհի կարմրել եր, փափկել,
Ուզում եր պայթել...

Յեկ ահա մեկը անվեհերներէց

Սուր ձողը ձեռքում

Վազրանի կուրծքն է զայրույթով մխում,

Յերակը խայթում.

Կարմիր հալոցքը արյունի նման

Վիժում է ուժգին,

Կարծես հոխորտում կլանել նրան՝

Ով վոր խիզախեց վերք առ իր կրծքին.

Բայց բանվորը քաջ սովոր է նրան,

Ծաղրում է, հեգնում ջեռուն հեղուկին.

Հալոցքի մեջ է սնվել, մեծացել

Նրա հաղթ հոգին:

IX

Վորպես հրաքուխի ջեռուն ձուլածո՝

Շիկնած դուլերում հալոցքն է լեռում,

Մարդիկ վտանգի հարայ-հրոցով

Հալոցքը դեպի ձևերն են բերում.

Ահա հասել են ձև-կաղապարին—

Մահ ու դժոխքի այս ճանապարհին՝

Հանկարծ վարպետի խրոխտ հրաման...

Ու մի վայրկյանում տասնյակ բազուկներ—

Լարված մկանունք, ուռած լերակներ

Դուլն են ծռում դեպ ձևի բերան,

Կոկորդը թափում հալքը հուրհրան.

Կարմիր հեղուկը հալած չուգունի

Ուրտում է խենթ հոսանքի նման.

Բոցեր են լեխում կրծքիցը հողի,

Ծծմբահոտից գաղջանում ողը,

Բայց հվ է նայում վիշապի խաղին—

Բալաստը նրան զսպել է արդեն.

Ուրախ են մարդիկ ու գոհ են նրանք,

Վոր հուր տանջանքից ծնվեց հաղթանակ.

Գետնի տակ ձուլված գործը կենդանի

Իր գիրկն է առել հողի կաղապար,

Գործը մարմնացել... Կեցցե՛ք գաղափար...

X

Այդպես շարժվելու նրանք միշտ սովոր,

Այդպես անհանգիստ լեռուն ամեն որ

Գալիս են անվերջ:

Հազարը մեկի պես, մեկը՝ հազարի—

Մի ալիքից յետ՝ բլուրավոր ալիք,

Ձուլվում է յես-ը հզոր մեք-ի մեջ

Յեկ մեռած կյանքի հուզում փոթորիկ.

Նրանք գալիս են մի-մի առավոտ—

Սավար մտքերը ճառագայթելու,

Նրանք պայքարում չարքաշ մարդկության

Հանգիստ բերելու.

Նրանք տանջվում են վեճ ինձ, քեզ, մյուսի,

Չորրորդի համար,

Նրանք մեռնում են ինձ, քեզ, յերրորդի—

Շատերի համար.

Յեւ հսկայական մի ցավով տարված՝
 Զգտում են առաջ, անցնում խուժերից,
 Յեւ սիրտն է թնդում այդ միությունից,
 Տես, այդ նրանք են, ուր ամեն մեկը
 Մի քար է քաշում մրջյունի նման
 Ապագա շենքի կռիւ հիմքը,
 Յեւ յերբ տեսնում է պատերը լեւան,
 Յեւան, բարձրացան և գործն ել կենդան՝
 Վոգեւորվում է առյուծի նման:

Գնանք գործարան,

Դեպի կարիքի, քաղց ու տանջանքի
 Այն յեռուն քուրան.

Այնտեղ կտեսնես զրկանքի վորդուն,
 Ուր ինքն աշխատում, ուրիշն է ուտում.
 Այնտեղ կարող ես հասկանալ մարդուն,
 Լվանալ վերքեր սրտիդ արյունով,
 Հրեշտակային այդ բարիքեմքով,
 Քնքուշ, նբարզագ կանացի հոգով
 Այնտեղ կարող ես ցավեր ամոքել
 Յեւ վհատլալի սիրտը բորբոքել,
 Վոր լքման ժամին

Վշտին դիմանալ նա կարողանա,
 Մինչ մի լավ ոբի նա կմոտենա...
 Մոտեցիր նրան, այ իմ սիրելի,
 Տանջվիր նույն ցավով.
 Նա, ով շատ տանջվում
 Ամենից լավ է կյանքը հասկանում...

XI

Յեկել եմ կանգնել թավուտ անտառի
 Մի լայն բացատում, կանչում եմ նրան.
 —Ո՛ւր ես, սիրելիս, հօւր, իմ նազելիս,

Գնանք գործարան...

Բայց նա չի լսում... ախ, նա չի գալիս...
 Շուրջս մայրիներ, դալար ու ճկուն,
 Շուրջս կաղնիներ, ջա.ել ու տոկուն,
 Այստեղ անտառի համեստ ծաղիկներ՝
 Մեխակը կարմիր բյուրով դիմացկուն,
 Հասմիկը նազան, պայծառ ու ժպտուն՝
 Իրենց անտառի յերզն են յերգում—
 Մեզ իրենց կանչում...

Նորից ձայն տալիս, նորից եմ կանչում.

—Նազելիս, հօւր ես,

Զե՛ք վոր սիրեցի, փայփայեցի քեզ,
 Խնչպես արեւը, վոր կյանք է շնչում
 Դալկացած ծաղիկն,
 Խնչպես գալնան ցող, վոր ծիլ է տալիս
 Նրա արմատին:

Ու նա չի լսում, ու նա չի գալիս,
 Նրան այլ ցնորք, այլ կյանք է քարշում.
 Գուցե և կյանքը—լի հաճույքներով,
 Գուցե և կյանքը—մանր հոգսերով...
 Ու գնում է նա հափրած իր բուլբուլի
 Բախտ յերազելու իր մեղկ ջերմոցում.

Ու գնում ե նա... ո՛վ գիտե, գուցե,
 Ինքն ել այսորից
 Վորպես թույլ ծաղիկ առանց նեցուկի,
 Առանց խնամքի,
 Պիտի չորանա, պիտի թառամի,
 Մահը, առորյա մի պատահարից...

XII

Ասել եր մեկը հույն գիտուններից,
 Վոր լուսնյակի տակ
 Ամեն ինչ շարժվում, փոխվում ե նորից —
 Յեվ այսպես անվերջ...
 Ա՛խ, յես մնացի դարձյալ մեն-մենակ
 Իմ ցավերի մեջ:
 Վորպես մի ցնորք, գուցե և պատրանք,
 Նա յեկավ, անցավ,
 Շոյեց, փայփայեց, ընդգրկեց հոգիս,
 Նորից չքացավ:
 Նա յեկավ, անցավ ասուպի նման,
 Վորպես հուզող տենչ,
 Ու թողեց սրտիս ցավոտ պատմության
 Մի տխրալի եջ.
 Յեվ յես զգացի, վոր նա ինձ համար
 Մոտիկ, բայց ոտար՝ և՛ կար և՛ չըկար:
 Յես տեսա նրան իմ յերազանքում,

Յես տեսա նրան յեթեր-բարձունքում
 Լուսնյակի պես յերեսը հանած
 Ամպերի ծոցից,
 Անհասկանալի, յերազ աչերով,
 Դյուրեկան ժպիտ շուրթին փայլելիս —
 Ինձ վեր կանչելիս:
 Ա՛խ, յես հասկացա, վոր իմ նազելիս
 Կռվի չէր սովոր,
 Նրան հանգիստ եր միայն հարկավոր,
 Գուցե և վաղանց մի կլանք բախտավոր...
 Յեվ յեթե այդպես՝
 Ինչո՞ւ իմ հոգին կրակվեց այսպես...
 Ա՛խ, այդ չիմանաք վորպես մի կատակ,
 Թյուրիմացություն չէր դա մի դատարկ —
 Սրտի գնդտնիքն եր, բոցի պես հալող,
 Այրող, տոչորող,
 Բայց ելի ծարավ սիրո սեղանից —
 Անկուշտ իբրից:
 Սրտի գնդտնիքն եր արյունը վառող,
 Ուր յերկու համառ, սնհանգիստ ուժեք
 Ձգտում են իրար,
 Բայց ծածուկ տանջվում մեկ-մեկու համար:
 Գուցե և հոգու, մտքի իմաստի
 Ներշնչումն եր այս,
 Վորը ապրում ե մարտիկ պոետի
 Թռիչքում անհաս.

Յեվ նոր հասկացա, վոր չես այրվել եմ
 Լոկ իմ կրակից,
 Վորը մի անգամ մարդու մեջ վառվում,
 Մարում ե նորից.
 Վեր նա մի անոթ, ուսկից ծծել եմ
 Հեղուկ կենսաբար,
 Նա մի քնություն, վորից ազդվել եր
 Հոգիս խանդավառ...

1909

ՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

I

Մտել եմ ահա մի նորեկ աշխարհ—
 Մտել մի սքանչ հեքիաթի դռնով.
 Աբստեղ ամեն ինչ նոր ե ինձ համար—
 Նոր ու կատարյալ իր վեհությունով.
 Արևը այստեղ փայլո մ ե թեև
 Առաջվա շուքով,
 Աստղերը գոհար ժպտում, ծիծաղում
 Գեղ ու հմայքով՝
 Մեր կովող գետերն փոթորկող, ահեղ,
 Մեր անտառները թավավարս, շքեղ,
 Թեև խոսում են առաջվան հանգով՝
 Բայց կյանքն ե ուրիշ, մարդիկը մի այլ
 Ու ել վաղեմի չեն նման իրար:
 Մի հեքիաթ ե այս, տեսիլ աննման,
 Ուր հազար-հազար
 Տասնյակ հարկանի տներ ու շենքեր
 Նալում են իրար տիտսնի նման.
 Այստեղ ամեն տուն և ամեն մի շենք
 Մի-մի քաղաք է, մեծ ու փառաշեն,
 Ամեն մի փողոց՝ ծով համատարած,

Ամեն տանիքի արևը՝ բազմած...

Հրեն քաղաքի հեռաձայրերում

Շարեշար, հպարտ, գեղեցիկ սիրուն

Գործարաններն են վեհապանձ իշխում,

Վերամբարձ գլխով աշտարակներից

Լույսեր են բաշխում.

Հրեն մաքրաշեն ջրերի հույզեր,

Կանաչ պուրակներ և ծաղկանոցներ,

Ամեն մի շենքի և գործարանի

Փարթամք են կազմում.

Յեվ մարդիկ այստեղ ամենքն են բանվոր

Յեվ աշխատավոր,

Ուր չկան այլ ևս վոչ միլիոնատեր

Յեվ վոչ չքավոր

Այստեղ ամենքն ել ընկեր-բախտավոր,

Իրար հավասար

Յեվ մեկը՝ հազար:

||

Մի հեքիաթ ե՛ ալս, մի նորեկ աշխարհ...

Յեվ չես աչքերիս կուզեմ հավատալ.

Միթե յերեկվա գառնուկն և գայլ,

Առյուծ և այծյամ վերացան իսպառ.

Այս ի՜նչպես, ի՜նչպես...

Այս ի՜նչ փոթորիկ, մրրիկ հեռատես,

Յերկրաշարժ ահեղ,

Անողորմ հեղեղ

Քանդեց, ավերեց կարգերն անցյալի

Յեվ հավասարեց հողի ու ջրի.

Այս ի՜նչ հզոր ձեռք փեց, խորտակեց

Շահագործության հիմնաքարն այն,

Վոր այսքան տարի,

Վոր այսքան տարի,

Ծնշել եր մարդուն քրտինք-արյունի.

Ազահ գայլերը ռւր են, ռւր, այսպես.

Այս ի՜նչպես, ի՜նչպես...

Չարիքն այնքան յեռուն, խտացած

Յեվ արմատացած,

Հավիտենական դարերով բարդված

Նախանձը մարդկանց

Ուր մարդը մարդու համար գալլ միայն՝

Միթե վերջ առան,

Միթե վերջ առան...

Տիրակալության, ընչասիրության

Այն քաղցը ագահ

Վոր մարդոց արյան հաճույքն է միայն,

Ի՜նչպես վերացան,

Ի՜նչպես վերացան...

Թե՛ յերկրագունդը մեր այնքան փխրուն

Մի նորեկ սիրուն,

Ազնիվ մետաղից, հույսկապ քարից

Քանդակվեց նորից.

Թե՛ այն բյուրավոր արհավիրքներից—
 Համաշխարհային պատերազմներից,
 Վորից լեռնանցավ հրդեհի մոխիր,
 Վորից ցնցվեցին յերկինքն ու յերկիր,
 Պայթեց ու ժայթքեց մի վրեժ արդար
 Ի հատուցումն գործերի վատթար:
 Այս ի՜նչպես, ի՜նչպես,
 Ի՜նչ հրաշք ե վես...

III

Յեվ յես կանգնել եմ այս նոր աշխարհի—
 Հրաշքի առաջ,
 Ու չեմ զարմանում, վոր այն լեռները
 Ձույլ-վոսկիների
 Կեղեքվածքներիս արյան ե հառաչ.
 Վոսկիները այն.
 Վոր ծառայում են այժմ արձանների
 Պատվանդան միայն,
 Վորոնք ձգված են լայն փողոցներում
 Կարգով շարեշար,
 Նորեկ սերնդին հին-հին գործերը
 Պատմելու համար.
 Ու չեմ զարմանում, վոր այսօրը մեր
 Մոտիկ անցյալի մի թելն ե միայն,
 Ուր կան նոր կռիվ, նոր նվաճումներ,

Կյանքը հասցնելու կատարելության.
 Կյանքը այն դժվար, վոր միշտ ե պայքար
 Նոր մարդու համար.
 Մարդու, վոր կռվող հատվածն ե միայն
 Տարնք-բնության,
 Ուր ուղեղը մեր աճուն, հարաճուն
 Պիտ արագությամբ գործի կալծակի
 Յեվ տա նոր ձևեր, նոր իմաստ կյանքին.
 Գործի, ստեղծի դերամարդկային
 Խանդավառությամբ,
 Յեվ ինչ ել ունի, շնորհք ու յեռանդ,
 Հանճար ու տաղանդ,
 Ջոհի հաղթանքին ստեղծագործության:
 Ո՛ր, դու, հաղթանակ մարդկային ջանքի,
 Լարված ջղաճի,
 Ո՛ր դու, հաղթանակ վեհ աշխատանքի
 Յեվ ուժեղ կամքի,
 Հաղթանակ ազնիվ. անհաշտ, անհանգիստ,
 Շարժուն հար ընդ միշտ,
 Քո հետևանքը այս պիտի լիներ,
 Այս պիտի լինի որդե այսօրվան,
 Այս ե կյանքը մեր.
 Մինչև ցորենը հողում ի մեռնում
 Մեկը հաղարի պտուղ չի բերում.
 Մինչ վոր մարդկային հերոսը ցեղի
 Կռվում չի ընկնում
 Հավասարության և Յեղբայրության
 Ձի հարթվում ուղին:

IV

Յեվ յես հեքիաթի շեմքին խոնարհած՝
 Հիանում եմ լոկ այս նոր աշխարհով.
 Մի աշխարհ չքնաղ, վոր ալիք առած՝
 Ծփում ե, շարժվում, վորպես յեռուն ծով.
 —Ե՛յ, հազմր, հազմր ավտոմոբիլներ,
 Վոր այդպես արագ թռչում եք, սլանում,
 Ո՞ւմ եք պատկանում.

—Հանրապետության...

Ե՛յ, հազմր, հազմր լույսեր ելեքտրյան,
 Վոր գիշերները արև եք վառում,
 Ո՞ւմ եք պատկանում.

—Հավասարության...

—Յեվ դուք, աշխարհի գեղեցկուհիներ—
 Հաղթ մեքենաներ ու գործարաններ—
 Վոր քար ու հողից բարիք եք ծնում,
 Ո՞ւմ եք պատկանում.

—Բանվոր մարդկության...

—Դուք, նավեր, ջրեր, լեռնաթուղիներ,
 Հանքեր ու ցանքեր ազատ աշխարհում,
 Ո՞ւմ եք պատկանում.

—Հանճար մարդկության...

Համալսարաններ, աստղեկայաններ
 Վոր այն հեքիաթի պարծանքն եք կազմում,
 Ո՞ւմ եք պատկանում.

—Մեկին, ամենքին իրար հավասար—
 Ուր հազարն է մեղ և մեկը հազար:

V

Տեսե՛լ՝ եք արդյոք վաղ արշալույսին
 Նորածին կանաչ—ցողը յերեսին,
 Կամ ծով-լեթերում լուսաշող ամպեր
 Անբիծ անաղարտ, ինչպես կարապետ:
 Կանաչների մեջ և վարդերի մեջ
 Յես տեսա այստեղ մի ավան սիրուն,
 Բաղաքից հեռու շարեշար անվերջ
 Միահարկ տներ—շուրջը վողջ գարուն:
 Տները այստեղ բյուրեղից են վողջ,
 Հուլիների հեղեղ, արևն ընտանի.
 Այստեղ ծլում ե մի սերունդ առողջ
 Գեղ մանուկների.

Ինչպես միաձև ու պարզ են հագնված
 Այս զավակները նորեկ աշխարհի,
 Յեվ ինչպես սիրով և ինչպես ազատ,
 Աղջիկ ու տղա իրար հարազատ,
 Կարծես ամենքը մի մոբից ծնված,
 Մի որ մեծացած ու մի տեղ մնված,
 Սաղում են կայտառ, ծլվլում սրտանց,
 Նախանձ, չարություն ոտար ե նրանց.
 Յերգում են վորպես գարնան թռչուններ,
 Վոչ վոք նրանցից հոգս ու ցավ չունի...
 Սակայն ինչո՞ւ այս գեղ ծաղկանոցում—
 Բնության ծոցում—

Տեղ-տեղ փթթել են ծաղիկ հասակներ—
Պատանիներին,

Ծաղիկ հասակներ, ինչպես պսակներ,
Վոր շուք են տալիս դաշտերի միջին
Թափի կանաչին.

Ովքե՞ր են սոքա, ինչո՞ւ յեն այստեղ,
Այս ճանկանց միջին:

—Նորեկ աշխարհի ողակներն են այն—
Համերաշխության,

Վոր ամեն անգամ իրենց հմտությամբ
Ոգնեն, աջակցեն դեռ ևս անփորձ

Այս մանուկներին,
Ոգնեն, աջակցեն և ուսուցանեն

Մեկը ամենքին,
Վոր այս հասակից մատաղ սրտի մեջ

Հավասարության և յեղբայրության
Զարգանա վոգին:

Վ

Ահա և նրանք՝ գործարանները
Նոր սերունդներին,

Ահա և նրանք՝ ստեղծողները
Այս նոր աշխարհի,

Հոյակապ, սիրուն, վողջը ապակյա—
Լույսերի աղբյուր:

Հատակը հղկուն, հարթ՝ ճենապակյա,
Ողբ համասփյուռ.

Մտել եմ նրա կամարե դռնով—
Նման տաճարի,

Այստեղ ե ծնվել, այստեղ սավառնում
Վոգին հանճարի...

Ահա և նրանք՝ ճախարակները
Զուգահեռ շարքով,

Վորպես տիտաններ՝ մարմար հիմքերին,
Բազմե, են կարգով,

Գործում են թափով, մրրկում արագ,
Տենդային հեքով

Յեվ լսելիքը շոյում միանվագ
Հաղթական յերգով:

Այստեղ չե՞ լսվում առաջվա նման
Շոինդ ու շառաչ,

Վողջը խոնարհվել, վողջը զսպվել ե
Հանճարի առաջ.

Յեվ մարդու համար մեքենան անաս
Մի զսպված գաղան,

Վոր ինչ ուղղություն և ինչ ընթացք տա
Կըլսի անձայն:

Ո՛ր, գիտակցություն,
Վոր խենթ մեքենան մինչև իսկ անգամ

Դարձել ե խոհուն ընկերը մարդկանց...

—Ներդաշնակություն,
Վոր աշխատանքի ժամերին անգամ

Լաբված ջղերին հանգիստ ե շնչում,
—Զորս ժամ աշխատանք.

Ուր մարդն ե խոյում հաղթանքից հաղթանք
—Հավասարություն,

Վոր այս համերաշխ աշխատանքներից
Ոգտվում ե համայն հասարակություն,
Ապրում իրենի, ընկերի համար—
Իրար հավասար,
Ուր հազարն ե մեկ և մեկը՝ հազար:

VII

Բարդ մեքենայի խոնարհ սպասում
Բանվորն ե կանգնել,
Յեվ հում նյութերից թելեր ե հյուսում—
Ձյունների լեռներ.
Մի ըոպե, վալրկյան, մի արագ պտույտ
Յեվ հույսերը՝ աջն
Այլ մեքենայի տեսնում ես կույտ-կույտ
Ուները յեւան:
Ճարպիկ մեքենան բերանն ե առնում
Թելերի խուրձեր,
Ծամում, կլանում և կրծքից հանում
Պատրաստի գործեր,
Նրա հարեան մեքենայի ճաղն
Վրա յե հասնում,
Յեվ քուլա քուլա գործվածքը շարմաղ
Ծալում ու դաբսում.
Ծալում, փաթաթում քաթանի հակեր
Պողպատ մատերով
Յեվ շտապ հասցնում այլ բաժանմունքներ
Վազոնետներով...

Այստեղ ե ահա, վոր կյանք ե առել
Մի ուրիշ աշխարհք,
Գործում են հազար ժիր մեքենաներ—
Միղունների շարք.
Յեվ ամեն մեկը ճերմակեղենի,
Մի մասն ե ձևում,
Կարում ու հարթում խելացի, զգաստ
Ու՝ գործը պատրաստ:
Յեվ աշխատանքը, վոր բեռ եր առաջ,
Ջրկանք ու տանջանք՝
Այժմ դարձել ե նոր մարդու հաճար
Հոգու զվարճանք.
Մարդ ու մեքենա սիրով համերաշխ
Գործում են ուրախ,
Կռում ու կոփում նոր սերունդների
Ապագան չքնաղ...
Յեվ այս ամենը դարձյալ իրենի—
Ընկերի համար—
Իրար հավասար,
Ուր հազարն ե մեկ և մեկը՝ հազար:

VIII

Վողջճւն ձեզ վողջճւն, նորեկ աշխարհի
Ազատ զավակներ,
Վոր դարեր, դարեր ձեր մեծ հայրերի
Հարատե ջանքեր

Այսօր պսակվեց վսեմ գործերի
 Վեհ հաղթանակով,
 Յեւ այժմ գիտեք անցյալը հիշել
 Անուշ պարծանքով:
 Վողջճւն ձեզ, վողջճւն, յերջանիկ դարի
 Անխոնջ զավակներ,
 Վոր հաղթ ու անդարձ այս մեծ որերի
 Տերերն եք դարձել:
 Իմ վառ խոհերին մարմնացում ավող,
 Հերոսներ կարող,
 Ձեզ հաղար վողջույն, վոր կյանքին մեր այս
 Շնչեցիք իմաստ,
 Յեւ մարդն այսօր ազատ ու տիրող
 Ձե նախկին գրաստ:
 Ու ձեզ եւ վողջույն, կարմիր որերի
 Հրգեհի կայծեր,
 Վոր ձեր մեծ ճամբի խուժերը ալրած
 Յեւ ընդմիջտ անդարձ,
 Մի վեհ, փառավոր ուղի յեք անցել:

IX

Հրեն գալիս են կարմիր ջահերը՝
 Նորեկ աշխարհի,
 Հրեն գալիս են պայծառ աստղերը
 Վորոնումների.
 Յերկու սեռից եւ մտել են այստեղ—
 Տունը գիտության,

Վորոշել բախտը ընթացիկ որի
 Հանրապետության:
 Ահ, այն դեմքերը ազնիվ ու խոհուն,
 Զգոն և ուշիմ,
 Յեւ այնքան բարի, և այնքան բարի,
 Ամեն մի կնճիռ և ամեն խորշում
 Նրանց վեհ դեմքի պատմությունն ունի.
 Ու քանի՜ քանի՜ կրել են տանջանք
 Այս դեմքերը կերթ,
 Մինչ վոր առել են կատարելության
 Դրոշմ ու կնիք,
 Վորքան մաքառել ու տառապել են
 Սրանց մեծ նախնիք,
 Մինչ մեզ թողել են այսպիսի դեմքեր
 Վեհ ու գեղեցիկ:
 Ահա ամբիոն յիլավ մի գիտուն,
 Լըջմիտ ու խոհուն,
 Առանց կրքերի և հուզումների,
 Պարզ ու հյութալի, համառոտ ու լի
 Իր գյուտի մասին հայտնեց ամենքին,
 Յեւ իր հանճարեղ զորությամբ խելքի
 Դահլիճը բերեց խոր համոզմունքի:
 Յեւ յետ զարմացա, վոր մարդն այսօրվա
 Յերջանիկ ու լից,
 Գոհ չե այս որից.
 Վորոնում ե նա նոր հորիզոններ
 Նորից ու նորից...

X

Ահա և կյանքը այն կարոտալից,
 Վոր թվում եր ինձ հեռու մի յերազ.
 Նա, վոր յեթերի անհյուս թելերից
 Իր ձեռքն եր մեկնում և մնում անհաս՝
 — Իրականութիւնն, իրականութիւնն...
 Սիրել եմ կյանքը չես առաջնորդում,
 Նրա մըրկող թափը չերկրային,
 Սիրել եմ նրա ուղին դժվարին
 Ու յերգել անվերջ իմ հին յերգերում:
 Սիրում եմ ահա կյանքը այսորովա
 Իրա հաղթանքով, իրա պարծանքով,
 Հավերժը նրա, խինդը առորյա,
 Սիրում եմ նրա վեհ գեղեցկութիւնն,
 Նրա դրոշը կարմիր, փողփողուն,
 Վոր բերեց այսոր մեղ արդարութիւնն,
 Հավասարութիւնն և յեղբայրութիւնն:
 Սիրում եմ կյանքը, սիրում եմ այնպես,
 Ինչպես նորահարսն իր փեսացուն,
 Ինչպես ծաղիկը արևի շողին,
 Ինչպես անձրևը չերաշտած հողին.
 Սիրում... եմ և, ամի մեռնել չեմ ուզում.
 Ձե՛ք վոր նա, կյանքը, մի անուշ հուզում,
 Դեռ այնքան կռիվ, փոթորիկ ունի...

Բայց թե մեռնեմ ել, եհ, այդ ի՞նչ փաստ,
 Ձե՛ք վոր յես ևս մի հյուսիս, յերազ,
 Այս նոր աշխարհին իմ լուսնն տվի,
 Յեղբորս համար, ընկերիս համար
 Իրար հավասար—
 Ուր հաղարն ե մեկ և մեկը՝ հաղար:

20 դեկտեմբեր, 1916

31 հունվարի, 1917

ՔԱՂԱՔԸ

Առաջին մաս

I

♦♦♦ **Ո**ւ հայրս ասաց.

— Գնա՛, վորդի ջան, աշխատիր դու ել...
 Հացը մեր տաշտից վաղուց պակասել՝
 Ձորթան ել չունենք, թե գլուխ պահենք...
 Գնա՛ վորդի ջան, աշխատիր դու ել...
 ...Ու մայրս ասաց.

— Գնա՛, անուշ ջան, քանի դու ջահել,
 Ձեռքումդ կա ուժ, մեջքումդ՝ դվաթ.
 Մայրսնի համար գնա բաժինք բեր...
 Գնա՛, անուշ ջան, քանի դու ջահել...

Ու մեջքիս կապած յերկու կորկի ճաթ,
 Տրեխս—հազիս, դոլադրս—հավաք,
 Ճամբա ընկա յես գեպի Սև-Քաղաք...

* *

Դե մնաք ըարով, մեր տուն ու բախչա,
 Ձեր դարդերից եմ դադարեցուն ընկել.
 Նաչար իմ անպին գլուխը չալած՝
 Կոռ ու բեկյառից վրդը բարակել...

Քուլրս պառավել տանն ա մնացել.
 Նանս եծերի կոշտ պտուկները
 Ե՛նքան ա հունցել,
 Վոր ցամաքել են նրանք, չորացել...
 Գալիս եմ, քաղաք, քո ումուղին ենք
 Հիմա մնացել...

II

Ու մեր Թալիշից յես տեղ եմ հասել,
 Ընտելից դայի իվանենց տունը.
 Ա՛յ տղա, սհենց ել շնար եք տեսել—
 Ես հումն ա եսքան հաբստութինը:

Գիշերները լուս՝ լուսընդի նման...
 Պարախողները վոնց են լ՛ղ տալիս.
 Հենցա մեր բնւլիք, մեր դադեր լինեն—
 Մեր գեղի գյուղ միտս ա գալիս:

Բա՛ ըսհենց դարմացք չերկիր եք տեսել...
 Դիփ նոթ ու մազութ, դիփունք ել սև-սև
 Եստեղ մաշիններ, ենտեղ թորբաներ,
 Բնւղի մեջ կորած նոթի զավոգներ...

Մինը՝ դրմբում, մեկելը փշշում,
 Մինը բարձրանում, մյուսը քաշանում,
 Հենցա կորկոտի տինդ լինի բանում,
 Հենց ես իմանում թառթառն ա վշշում:

Ես դիմի դնրուլ ա, ընդհանակ ա մեզ.
Ամմա վոր կանաչ ծառ ու խոտ չկա՝
Ցավը հենց ետ ա... ու չգիտեմ յես
Ես հարամ յերկիր ել ընչի՞ յեկա...

Ձայից՝ նոթի հոտ, վեննիդ միշտ մազուլթ,
Նորդն ել ընտեղ յերեսդ չանգուրւմ.
Ի՛վունն ասում ա ամսական տասնուլթ
Մանեթից ավել ըստեղ չեն առնում:

Ուրեմն ես ամ են քաղաքը մեծ,
Վորտեղ քուչեքում. ասում են, վոսկի,
Արծաթ ա թափած... հլ սրանից հետ
Ո՛վ կհալատա մարդկանց սուտ խոսքին:

Ուրեմն ես ամ են հարուստ Բագուն,
Վորը գովում են մեր Գյուլստանում...
Ա՛յ հարամ ըլի ես տեսակ հացը,
Քիչ ա մնում — թե հրես գա լացս...

III

Սիրելի Թյահնի,
Պարովագիրս խնթրեմ ընթունի.
Հենց նոր վերջացավ մեր աշխատանքը,
Ասեցի՛ գրեմ քեզ ալս նամակը:
Միայն բեղամաղ չլինես, Թյահնի,
Յեթե նամակս փիս գրած լինի.

Գրում եմ չոքած պաղակոճճիկին,
Վոր դողդողում ա մեր մախավիկից.
Ա՛թուն, գիտաս թա սա ինչ գաղան ամ...
Հարամի պսեմ, թե՛ սատանի չարխ...
Դե պատմեմ լսիր ընչի նման ա.
Մեր դեղի ծերին, մեծ գետի ուխին
Տեսել ես են մեր ճաղացի ակը...
Հենց նրա պես ա մեր մախավիկը...
Միայն նա՛ փետից:
Սա դիմի՝ արկաթից:
Դե, ել ինչ գրեմ,
Շատ յերկարացավ
Ես իմ նամակը.
Հա, մնես ընկավ.
Մեկ ել դրկում եմ քեզ իննը մանեթ,
Վոր թոփ եմ արել ես ամսի միջին.
Մեր հարսին ասա, թող չնեղանա,
Վոր գալս ընկավ ձմեռվա վերջին.
Ասում եմ, մի քիչ շոր ու շիրթ առնեմ,
Վոր մեր ապուրը քիչ քյոմագ անեմ.
Դե, մնաս բարով, յեկա, քնեցի,
Վոր առավոտը արթնանամ վեցին:

IV

Թյոհնի, ասըմ ես «կլամ», «չորուկ ա տարին»...

Յանի դե կարամ ասեմ թե մի դալ...

Հալքաթ պիտի կյաս—կյալդ ա բարի...

Ամմա իմացիր.

Եստեղ տանա հարս ու աղջիկ չկան,

Վոր ամեն շաբաթ կիրականամուտին

Վեններդ լվանան, փողքդ կրկատին.

Դրա տեղ ըստեղ մարդիկ շատ շուտով

ձեռքանում են, խելքի ծով դառնում:

Են վոր քուրացում կրակն ա ծամում

Դամուր-յերկաթը...

Հենց ես իմանում, թե մարդն ել եղպես

Մի խամ չերկաթ ա... Թակես՝ կդառնա

Մի բան պետքական—

Մի նալ, մի գուլթան:

Կգաս, կտեսնես մեր ելեքտրիչներն...

Դիմի մի մավթուլ ա...

Ես մի մավթուլով սաղ են վալողը

Չրադվանի պես համ պլպլում ա,

Համ տալիս խողը:

Ախ, Թյոհնի ախպեր, են յեբը կլինի

Մեր ժողովուրթը իմանա բյուլթուն

Ես չարիս ու լուսի ուժի զորություն:

V

Են վոր ծեգ-ծեգին՝ առավոտները

Մեր վերցակները հարայ են տալիս,

Ենպես ել լոխ մեր սիվիստոկները

Նրանց պես ուրախ դուրա են տալիս:

Հաղար մի գուլդոկ տված ձեն-ձենի,

Հենց ա մեր նախրի պառանչը լինի...

Դե, մնաս բարով, սիրելի Թյոհնի,

Պարովագիրս խնդրեմ ընդունի.

Ես ա վերջացրի իմ աշխատանքը,

Բարով ստանաս դու իմ նամակը:

1912—Թիֆլիս

Յերկուրդ մաս *)

Յերկուր լեղբայրներ—Ո՛հանն ու Թյունին

Ապրում են հիմա նավթահանքերում.

Կառուցման տենդուտ ալս մեծ որերին

Նրանք յերկուսն ել հանել են անուն:

Ոհանը գլուղում յերհեմն դամրչի՝

Հիմա դարձել ե հմուտ մի դարբին.

*) 1930 թվի աշնան Ստեփանակերտի կուսգպրոցի աջակցությամբ Թյունը և Ոհանը յերկուսն աշխատեցին Կառուցման տենդուտ ալս մեծ որերին, —ավարտել «Քաղաքը» կիսավարտ պոեմն 1912 թվին գրած, —հանդուրժող կատարում եմ հայրենակիցներին սոցիալական պատվերը. չ.

Թյունին Բհւխտայում անվան Իւյիշի—
Որինակելի մի հարվածային:

Յերկուսն ել քալլած պաղպղի ճամպով
Դանի անգամ են նետվել նրանք բանտ.
Ոհանն անգամ իսկ քշվել ե Տամբով,
«Բախլում» նստել Թյունին անընդհատ:

Յեվ այժմ նրանք լերկուսով բովված
Հեղափոխության գտող կրակում՝
Դարձել են մի-մի հերոսներ գովված
Նավթահանքերի բանվոր աշխարհում:

Յերկուսով նրանք համեստ ու խոհուն,
Վոնց գլուխը քաշ պողատու ծառեր,
Մատաղ սերնդին կանաչ ու ցողուն
Ասել, ունին դեռ վոսկի շատ բառեր...

II

Պատահում ե, վոր ազատ որերին,
Յերկու յեղբայրներ իրար են գալիս.
Հիշում են անցյալն իր մուժ որերով,
Կարծես թե իրար հաշիվ են տալիս:

Ոհանն ասում ե.—«Գիտե՞ս, Թյունի ջան,
Թեկուզ իմ յաշը վաթսուն հինգ դառավ,
Բայց անտ եմ արել իմ զնդանի տակ
Մեռնեմ, վոնց վոր մի յաբու ձի, պառավ»:

Բահի մարդու պես, վոր կորուստ ունի,
Մինչև չի գտնում՝ չի հանգստանում,
Ենպես ել յես եմ, մինչև վոր ձեռքիս
Գործը չեմ պրծնում—քունս չի տանում:

Եշխի եմ գալիս ու ջահելի պես.
Ավելի սրտով վեր թակում սալին.
Ուզում եմ նոր կյանքը կռանեմ անպես՝
Վոր ել հետ չգա գուլումն անցյալի:

Են մութ անցյալի խանի ու բլազի,
Վոր բահամ յեկավ մեր Թալիշ գյուղում.
Հիմա մատաղ եմ ես որվան, թա-քի
Նա հաստատ մնա Սավետի հողում...»:

III

Թյունին ել յեղբոր ես մասլահաթին
Պատասխանում ե նույնպես իր հերթին.
—«Հա, Ոհան ախպեր, ախպորս ասեմ,
Շատ թույն խմեցինք անցյալի թասեն...»

Են տարիք զնան ու հետ չդառնան...
Տունը միշտ տկլոր, դատարկ մեր մառան.
Մուկն ու մորեխը, կամ յերաշտ տարին
Մեր ալվան արտեր վոնց մաղբուն արին...

Իսկ յերբ ջիբերս մտնում եր մեկուց
Մի քանի գրող կամ շահի բխտի
Են ել յա քյոխվեն, յա Թալիշ բեգը
Ուրում եր ձեռքենս, լավ անում չխախտի

Հիմա փառք լինի Սավետի կարգին,
Չավողը մերը, հողը գյուղացուն,
Մենք տերը ազատ մեր աշխատանքի—
Մոհտաջ չենք մնում հարամու հացին:

Շատ ես աշխատում տալիս են ավել,
Ծոլլ-քոռամալը մեր մեջ չունի տեղ,
Լավ ես աշխատում— ուտում ես լավ ել,
Հալալությունն ե տիրում ամեն տեղ:

Հիմա փառք լինի Սավետի կարգին,
Ե՛լ ազգամիջյան կռիվներ չկան,
Ամենքս լծված կոմունի կառքին՝
Ձգտում ենք դեպի մեր լավ ապագան:

Ողխեք ծրի ուտում են առնում,
Բեզար ես՝ զնա հանգստյան տունը,
Թե պառավեցիր՝ սովից չես մոռնում—
Քեզ համար բաց ե սոբեզի դուռը:

Դեղին տրաքտոր, բանվորին—ամտո,
Ի՛նչ լավ ե ասել Լենինն իմաստուն,
Դեռ հըլա դու տես սրանից հետո
Վճնց ենք շինելու Սոցիալիզմի տուն...

Մեկ ել, Ոհան ջան, անպորս ասեմ,
Մի բան չեմ տանում մինչև այսոր ել:

Յերբ միտս ա գալիս ցեխ ու բաթթաղում
Ձորի մեջ կորած մեր Թալիշ գյուղը՝
Հենց եմ գիտում Թա ջահելս եմ թաղում,
Ճրիվ ա գալիս քյալիս հըղուղը:

Ձեթի ճրագի ու քոռ լամպի տեղ
Շուտով կփայտա Իլյիչի լամպան,
Ես ուրախ որին, ասում են, անգամ
Եշխի ա չեկել մեր Քյոլքին անբան:

Հիմա մեր գյուղում յավաջ հա յավաջ
Տափի տակերից տներ են ծնվում,
Ու մեր նախրապան Վանին հնամաջ
Չաքմա ու Փրենչ ա հիմա հազնում:

Թառթառը շուտով լույսերի աղբյուր,
Գործարան ունինք Յեվլախում զտիչ,
Սիրտս թնդում ա, ա՛յ Ոհան ախպեր,
Մեր ես րերի նվաճումներից:

IV

Ապա անցնում են լերկու լեղբայրներ,
Իրենց հին պաղպղո աշխատանքներին,
Թերթում են անցած որերի գրքեր,
Ու խանդով հիշում գործերն անցյալի:

—«Մ'հան միտդ ա, ասում ե թյունին,
Վճնց եր Շահումյան շաքաշից հետո
Վերստեր չափչփում, ցիխին, անձրեին
Քարոզի գալիս մեր գավոդ վոտով:

Հեյ-հա, Ստեփան... չես չեմ մոռացել
Սմեն մի խոսքը նրա են ճառի.
Վոսկի պես խոսքեր... Ե'ն վոր ասում եր՝
«Չկա յերևույթ առանց պատճառի»:

Ասում եր՝ «Գիտեք, գիտեք ընկերներ,
Կենցաղն ե բերում մեզ գիտակցության...
Յե՛վ պատմությունը մինչև այսօր ել
Դասակարգերի կոփ ե միայն...»:

Բա բանանցեցի Միրուքը-Մելիք,—
Գյուղ ու քաղաքի դերվիշն են շրջիկ.—
Նրա թունավոր սուր նշտարներից
Դաշնակ ու հնչակ փախս ելին տալիս»:

—Հա, հա, թյունի ջան, լավ ագիտատոր
Տղերք ունեցանք... Կորան, Ալոշան,
Բաղդան Գնունին, Ալին, Ապոստոլն,
Սուրեն Սպանդար ու Կեցխովելին...»:

V

Այսպես յերկուսով խոսում են, դատում,
Ու վերջը գալիս այսպիսի հանգի.
Վոր ժամանակ ե իրենց գնալ տուն,
Հիմնել մի կոլխոզ—վո՛ւ ու բամբակի:

—«Ախպորս ասեմ, խոսում ե Ոհան,
Բաքվին հալալ ա մեր յերսուն տարին
Գյուղը կանչում ա, հիմա ել նրան
Պեղմա մենք լինենք ղուլ—հավատարիմ:

Մեր Զրաբերդի հանդ ու գյուղերին—
Առատ իր ջրով, պարարտ իր հողով—
Կոմունիստ ա պետք... Դե, նրանց սերին
Վախտ ա դառնանք գյուղ—տնով ու տեղով:

Կուլակների դեմ կովեղու գնանք,
Մեր փորձով լինենք ուրհաթին քյոմազ.
Գնանք Թյոնի ջան, մեր գյուղն թալիշ
Մի քիչ ել ալետեղ, բալամ, գանք չալիշ...»

1931—ԹԻՖԼԻՍ

ՀԱՄԱՌՈՏ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

(Պատանեկ կյանքիս պոեմը)

Ղորխմագովենց հարուստ այգին
Մարդահասակ փշե ցանցով—
Կանաչ յաղուդ .. ու նրան գին
Դեռ չեմ գտել վե՛հ մի սնցորդ:

Քաղաքից դուրս, տափարակում
Նա ձգվել էր ծովի նման,
Փարթամությամբ վողջ քաղաքում
Չկա այգի նրա նման:

Վաթսուն խյավանդ ունեւր նա լի,
Նման մի-մի անծայր գորգի,
Ձիով ելին պտույտ գալի—
Ենքան մեծ էր են մեծ այգին:

Ծաղիկների Գյուլիստան էր
Ղորխմագովենց հեքաթ-այգին,
Թե մանեյիր՝ խելք կը տաներ
Բաղի բույրը, վարդն ու գյուրգին:

Այգու միջին շքեղ մի տուն—
Մի դղյակ կար քարե շենքով.
Ու ապրում էր այն դղյակում
Ղորխմագու մի իր ընտանիքով:

Դադստանի յեր նա զավակ—
Ալեքսան. բեգ Ղորխմագովը.
Այլ և յերբեմն մեծ ավազակ...
(Ե՛, Թող լալկվի եդ ասողը):

Ասում ելին՝ փախցրել էր
Մի ջահել կույս ու դարձրել կին,
Այնուհետև հանգիստ առել
Ու վերջ տվել ասպանդակին:

Գյուլը չի աղջիկ էր տիկինը,
Մի գեղեցիկ թասակրավի.
Ո՞վ է յեղել են մի կինը,
Վոր նրա պես սիրտ գրավի:

Յերգում էր նա իրենց բաղի
Բլբուլներից ել վառ կրքով,
Ո՞վ է յեղել, վոր չդողի
Իր լսողին նա իր յերգով:

Ունեւր դստերք դեռահասակ—
Չորս ծաղիկներ, գյուզալ, սիրուն.
Ամեն մեկը՝ դալար պսակ,
Ամեն մեկը՝ դյուլթող գարուն:

Յեթերային դույի նման
Ասես մի-մի մարքիդունի:
Են վճր ասպետն եր լաման
Նրանց համար կյանք չգոհի...

Գարուն, ամառ, աշուն ձմեռ
Յերգն անպակաս են դոյակում,
Իշխանագուն բարձր հյուրեր,
Կառքերի շարք տան մղաքում:

Ե՛լ պաշտոնիք, գուրերնատոր,
Ե՛լ գեներալ ու լեսնիչի,
Ե՛լ պրիստավ ու դատավոր
Ե՛լ չինովնիկ ու սլեչի—

Ղորխմազավենց ընտանիքին
Վոնց հարազատ մի-մի անդամ.
Գալիս եյին քեփ ու յերգի,
Յերբ տխրեյին ամեն անգամ:

* *

Յես մի աղքատ մարդու տղա՝
Յերգում եյի բլբուլի պես,
Ու լսել եր հարուստ աղան
Իմ յերգերը վառ ու պես-պես:

Բերավ մի որ նա իր այգին,
Վոր չես յերգեմ իր հյուրերին,
Ու վառվեց իմ ջահել հոգին.
Յերբ տեսա աչն սիրուններին:

Ու զըլեցի ձայնս վառված
Բլբուլների են պայքարին,
Մինչ վողջ այգին հիացք՝ դառած՝
Ականջում եր իմ յերգերին:

Յերգում եյի չես միասին
Շրջապատված գլոզալներով,
— Դու մի բլբուլ ես, ինձ ասին,
Սրանք վարդեր չորս գույներով:

Յերգում եյի չես իմ հյուսած
Նրանց բաղի դովքն ու փառքը,
Ժեռ քարերի տակից բսած
Ես աշխարհի խերն ու շառքը...

Հանկարծ տեսա մի գույգ կաթիլ
Փոքր աղջկա դույգ աչքերին.
Սիրահարվել եր նա արդեն
Ու գին դրել իմ յերգերին:

Ի՞նչ եր պակաս այն գեղ-կուսին
Վոր արտասովեց իմ վառ յերգից.
Խոցոտվել եր, դու ձի ասի,
Նրա սիրտը նետիս վերքից:

Այնուհետև մենք շատ հաճախ
Կնստեյինք կանաչ խոտին,
Համր ու անխոս և միայն «ախ»...
Յեվ միայն լուռ վոտը-վոտին:

Դալար, ճկուն, ծիլ-վազներից
 Կնյուսեցինք յերկու պսակ,
 Հեռու դիտող չար աչքերից
 Կաճեր ջահել յերկու հասակ...

* *

Ու մի որ ել ալդի յեկա
 Քսան տարիս լրիվ չառած,
 Ասի՝ կուգեմ ձեր աղջկան —
 Մենք վաղուց ենք սիրահարված:

Ծիծաղեցին ու ասացին.
 — Երեւ մի սոված, աղքատ տղա,
 Վհնց սիրտ առար եդպես հարցին,
 Դու՝ մի յեթիմ, մենք՝ մի աղա...»:

«Մեր ես բաղի ամեն մի ծառ
 Քեզնից շատ ե դեռ աշխատում,
 Առաջ գնա հացի տեր դառ՝
 Հետո միայն անցիր մեր տուն...»:

Ջահել եյի, չգիտեյի
 Անհաշտ լինել յերկու դասի.
 Դե, նրանք մեծ բեգեր եյին,
 Մենք՝ ողլուշաղ խեղճ Մինասի...

Ու սիրածիս տարան տվին
 Հարստացած մի բժշկի.
 Յես չեմ հիշում, թե իր որին
 Նա մի լավ որ տեսներ ըսկի:

Տխուր եր միշտ, թախիժ դեմքին,
 Ինչպես սիրող վորբեվալրի.
 Յերևում եր խոցը վերքի
 Շատ եր խորունկ... սիրտը կայրի...

* *

Անիծեցի՜ յես այդ որից
 Ղորխմազովենց տունն ու այգին
 Ասի ընկնեք դուք իմ որին,
 Վոր սև արիք որըս մանկին:

Այժմ ել են այգին չկա,
 Տեղը ցանում են թամբաքու.
 Ընտանիքը ցրիվ յեկած,
 Վորը թիֆլիս, վերը Բագու:

Դադարգյուն են ընկել նոքա
 Հոկտեմբերյան քշող դամշից.
 Ղորխմազովենք դե թող սզան
 Ու արլինգ տան ավել գոմշից:

*
*
*

Ամեն անգամ, յերբ տեսնում եմ
Նրան անցնելիս մեր փողոցով՝
Սև մազերը ձյունով ծածկված,
Դեմքը տխուր, տխուր մի ծոցով...

Իրար նայում ենք աչքի տակով,
Կարծես խոսում անցյալի հետ.
Ջահելի պես կարմրատակում—
Նա՛ սիրազուրկ... չես՝ մի պոետ...

Հեքիաթ խո չե իմ պատմություն,
Այլ մի տխուր իրողություն.
Անցորդ, լեթե մտնես Գյանջա,
Կտեսնես իմ անիծած տուն:

Վոչ տան հիմքն ե ել յերևում,
Վոչ ել բարձր ցանկը փշի.
Մի ծուռ ծառ ե մեն յերևում—
Այն ել վկան՝ իմ ծուխ-հուշի...

920

ԲԱՅԼՇԵՎԻԿ Ե ՇԻՐ ԿԱՆԱԼԸ

Ն ա խ ե ր գ ա ն Բ

Յեկեկ եմ...

Յեկեկ եմ, վոր մի շնչում լերգեմ լերգդ այն զիւ-
հնչուն:
Վոր ձուլեցին պոետներդ լոթհարլուր լոթ ուրվա
միջում:

Յեկեկ եմ, վոր վողջունեմ այն վայրերին քո սիրա-
սուն,
Ուր դարերով լերբեմն միայն ծղրիդներն եյին
խոսում...

Յեկեկ եմ...

Յեկեկ եմ համբույր տալու այն լերաշտած կոշտ
հողերիդ:
Վորոնց միջից առատորեն կաթ ու մեղր ե այսօր
հոսում:

Դու, Շիր-Կանալ, վոր հազարանց քրտինքների մի-
ջից բսար,
Նրանց քրտինք գետեր շինած դարձար խորհուրդն
աշխատանքի,
Դու, վոր հազար հազարների քլունգների յերգը լսած

Առատութեան հիմնը շուրթիդ հիմք ես դնում մի
 նոր կյանքի՝
 Մեծ վողջույնի և հրճվանքի յերգն եմ բերում քո
 դաշտերին
 Յե՛վ հիացմունք բոլոր ազգի, բոլոր յերկրի պոետ-
 ներին:

I

Բայլշեիկ ե Շիր-Կանալը—մի աժդահա հեքիաթային,
 Շուրթը նրա ջուր ե խմում պաղ աղունքիցն Ար-
 փաշայի.
 Գլուխը հաղթ թաղել ե խոր կանաչագույն, գուլալ
 գետում,
 Պոչը հեռու կապսի ծոցում, ալիքներ ե հեռուն նե-
 տում:
 Մեծ ու մեծ ե Շիր-Կանալը, կամարաձև, գեղեցկա-
 թով,
 Փաթաթվել ե, վհնց ե գրկել Շիրահարթը չերկու
 թաթով.
 Մի խանդավառ կարոտ ունի, են ծարավը սիրած
 յարի,
 Վոր կարծես թե սեր ու խանդի կարոտել ե հազար
 տարի:

Հույզեր ունի սրտի խորքում խորհրդավոր իր հոր-
 ձանքով,
 Վողջ իրանքը դողունքի մեջ—ապրումների մի կրքոտ
 ծով.
 Յե՛վ ամենքին իր յերթի մեջ ում տեսնում ե ու ճա-
 նաչում՝
 Ոոխոջումով, լսում ես մեկ ավետում ե՝ վողջեւն,
 վողջեւն...

II

Բայլշեիկ ե Շիր-Կանալը... այն վայրերը լերկ ու
 բարբառ,
 Վորոնք իրենց ծնված որից այրի եյին—մերկ-անա-
 պատ՝
 Այսորից չեա հազնելու յեն սիրակարոտ հարսերի
 պես.
 Զուք-զարդարված խառ ու կանաչ, թավիշ մետաքս,
 զառ ու զառբաբ,
 Մի հմայող վոլորտումով, արծաթափայլ գրավչու-
 թյամբ.
 Հիմա հեռու հեռուններն են ձգվել ցանցներն Շիր-
 Կանալի.
 Այնպես գրկել, այնպես ծծում հողի շուրթը ազահու-
 թյամբ.
 Վոր կասես թե հողն ե տնքում պինդ համբույրից
 սիրահարի:

Վնչ մի թիզ հող, վնչ մի ավան և վնչ մի գյուղ խոչ-
կանդ դաշտից
Զգում ես վոր չի տանջվելու այսուհետև բարկ յե-
րաշտից:

Բայլէիկ ե Շիր-Կանալը, հոգսը քաշող ամեն մարդի,
Մեծահոգի, ներողամիտ՝ բարեկամի ու տմարդի:

III

Բայլէիկ ե Շիր-Կանալը... Դարու զավակ այս հերո-
սին,
Մեր այս դարու հարադատին ով չի տեսել՝ թող գա
տեսնի.
Միլիոնավոր պայթյունների, հարձակումի ականներ-
րով,

Արփաչալի ժեռ ավերին գրոհ տվող ուռաներով,
Դիրքերից—գիրք, նվաճումներ, մի թոննեղ զոգող
մյուսին,

Աշխատանքի հերոսները մատի շարժով նրան ասին.—
Ուր ձեռք մեկնես՝ աշխույ հրաշք, այնտեղ մի գյուղ
թող կանաչի,

Ուր յերևաս, ուր ել հասնես՝ մի նոր սերունդ այն-
տեղ աճի.

Ով ծարավ է՝ թո՛ղ հագենա, ով յարամաղ՝ թող կըշ-
տանա...

Այսպես ե մեր Շիր-Կանալը, մի գյուղացի ողն է նա
Յնվ դարդիման, և սրտաբուխ, և՛ լայնաշուրթ, և՛
հյուրասեր—
Քեփը տեղը, յերգը բերնին, խոսքը շուրթին, լիա-
ռատ սեր:

IV

Բայլէիկ ե Շիր-Կանալը... և գյուղերը գիրկն առած՝
Յանցել ե իր արլունատար յերակներով համատարած.
Մեկը պիտի հազարների մասին հոգա—մի դեկավար—
Հազարները խանդով վառված պիտի հոգան մեկի
համար...

Հրեն Կապսը սարին կանգնած հովվականչի ձեն ե
տալիս,
Թե՛ հեյ, լսեք, հրեա ջրիս ձենն ե գալիս, ձեղ ե
գալիս...

Կանգ ե առել Պոլիգոնը և սիրահար կույսի նման
Քրքջում ե ու սպասում, վոր գան գրկեն, սիրեն
իրան.

Անհամբեր ե Որթաքլիսան, բաբախում ե սիրտը
նրա,

Յնծությունից շունչը պահած քիչ ե մնում ճշա,
պոռա.

Յերազում ե Թոփաուլան, աչքով անում Դոնախրա-
նին,

Հասկանում ե Հաջի-Նազար ու կանչ անում հարևանին:

Այսպես մեկը ձենում մյուսին, ավետում ե հեռու
տեղից—
Դյուզաքյանդը՝ Գափանակին, Թափղուլաղը՝ Իլխա-
բին.
Այսպես մեկը ահա մյուսին ավետում ե լեբկու վերս-
տից,
Թե գալիս ե Շիր-Կանալը բայլընիկը Հայաստանի:

V

Ուրիշ փահմ ու սամթ ել ունի մեր բայլընիկ Շիր-
Կանալը.
Նա Շիր-Գալտի մեջքը գրկած Կապսի մոտից, ինչ-
պես նալը,
Ջրընկեցով նորից պիտի թափվի ծոցը Արփաչայի,
Վոր պալքարի միջից խլի ուժը հիդրո-ֆիկացիայի:
Յերգիչներից վճր մեծն եր ալն, վոր յերգել ե ուժի
մասին,
Շիր-Կանալը փրփուր խասով շիր-աւյուծ ե, բաշը՝
լուսին.
Լուս թևերի փաղաքշանքով պիտի ցանցի վողջ
գյուղերին
Յեվ դինամոն կալծակ-փնջով այրի նիրհը մութ հյու-
ղերի.
Պիտի տեսնեն, վոր լուսաշաղ ասեղները ելեքտրոնի

Միաք ե ցնցում, գյուղին ասում, վոր անելիք ինքն ել
ունի.
Շիր-Կանալը շիրի նման հոնդացող մի պատանի—
Ալիքները փրփուր խասով լույս ապագան Հայաս-
տանի:

VI

Մեր բայլընիկ Շիր-Կանալը ուրիշ փահմ ու սամթ
ել ունի.
Ջրավորի սանձը ձեռքին հսկա ուժով ելեքտրոնի
Պիտի շարժի ու փոթորկի գործարաններ ու ֆարթիկ-
ներ,
Ջրաղացներ, սղոցարան, ալեկոծի հող ու ցանքեր:
Այն յերկրը, վոր դարերով քարացել եր ու ցամաքել՝
Այսորից յեռ պիտի յերգի աշխատանքի հզոր յերգեր:
Շնտ հ լացել համր լացով Շիրակն իր դարդի մասին,
Իսկ այսորից նա լի թոքով թող ամենից բարձր
խոսի,
Շնտ ե տանջվել ու տոկացել անհարազատ մարդոց
ձեռքին,
Իսկ այսորից թող նվաճի ու տիրանա իր նոր կլան-
քին:
Ու կտանջվեր նա ել նորից, թե չծնվեր հաղթ պա-
տանին,
Թե չհասներ Շիր-Կանալը—բայլընիկը Հայաստանի:
10—2. Հակոբյան

ՎԻՐՋՆԱՐԱՆ

Մատաղ լինեմ յես այն ուրին, մատաղ լինեմ յես
այն ժամին,
Յերբ ինձ նորից կվիճակվի ալցի գալու Շիր-կանա-
լին.

Տեսա նրա լերկունքը յես, պեղումները տարի առաջ,
Այժմ նրա բաղ ու բաղչեն, արտն ու հանդը, ծառ ու
կանաչ.

Վիլանների թավուտ անտառ, ծառուղիներ-ծաղկա-
նոցներ,

Վերոնց բույրից կըղզա նորից ջահելութուն հասակս
ծեր.

Յեվ գիշերը հաղարաչյա տարածելով լույսի փշեր՝
ինձ կերևա հեռու տեղից մի աստղաղարղ հեքիաթ
գիշեր.

Յեվ կըսուլեն ֆաբրիկաների գուղոկները ուրախ կան-
չով,

Վողջունելով գյուղ ու քաղաք ալ բոցերի հուր ճա-
ճանչով:

Բալլետիկ ե Շիր-կանալը՝ մեծ դավակը Հայաստանի,
Նրա վորդին ջահը ձեռքին լույսի աղբյուր մի տի-
տանի:

ՑԱՆԿ

ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԵՐԻ ԹՅՈՒՆՆԵՐ

	Եջ
1. Աղգայիններին	7
2. Պահակը	8
3. Իմ աշխարհը	9
4. Յերկու հին գվարդիականի	11
5. Աշխատանքի յերգը	12
6. Հեռւմ են ու տնքում	13
7. Յերկու ախոյան	14
8. Գործարան	16
9. Լուսաբացին	18
10. Համերգ	20
11. Մետաքսագործարանում	21
12. Մեկ ել, մեկ ել	22
13. Հեղափոխություն	23
14. Դարբնի լերգը	25
15. Մեռան՝ չկորցն	26
16. Նահատակները	28
17. Յես ձեզ ասում եմ	30
18. Մաքառման ժամին	31
19. Լուսն սոխակը	32
20. Կարոտ	33

	62
21. Վ. Ի. Լենինին	34
22. Ստեփան Շահումյանին	35
23. Գևորգ Աթարբեգյան	36
24. Լենինը անմահ	38
25. Քաղաքը	39
26. Սեյֆերը	41
27. Յեսայն եմ սիրում	42
28. Կարմիր զարնան	44
29. Նամուս ու ղեկավար	45
30. Չարըդ տանեմ	46
31. Ոտարն ու հարազատը	47
32. Հարձիկն ու աղջիկը	49
33. Լենինգրադ	51
34. Լանինգրադյան պոեմից (Իսահի)	59
35. Պետրոպավլովսկ	62
36. Ջմեռային պալատ	64
37. Աճում ենք	68
38. Զարթոնք	70
39. Բազու	72
40. Գլանջա	74
41. Հեղափոխական բալլադա	76
42. Կրեմլի դահլիճում	77
43. Այսպես ե լինում	78
44. Պիոները	79
45. Քառյակներ	82

ՊՈՆՄՆԵՐ

	62
46. Նոր առավոտ	85
47. Հավասարություն	105
48. Քաղաքը	120
49. Համառոտ պատմություն	132
40. Բայլշէիկ ե Շիր-Կանալը	139

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԻՄՈՒՆԻՍՏԻԿԱՆ ԳԵՂԱՐԱՊԻԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՊԵՐՏԻՆԵՆԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

Յեխ. խմբագիր՝ Գ. Զեյյան
Սրբազրիչ՝ Մ. Գեվորգյան

Հրատարակ. 3777. Պատկեր 863, գլավիկս Ա. 1109,
Հանձնված է արտադրության 2 հուլիսի 1936 թ.
Ստորագրված է տպագրության 1 ոգոստոսի 1936 թ.

Պետերաթի տպարան, Յերեվան, II Գունի 4.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0404871

28 ОКТ. 1936

689

ԳԻՆԸ 3 Ռ. 20 Կ.

1
3541

А. АКОПЯН

Избранные стихи

Гиз ССР Армении, Ереван, 1936 г.